

I la teva com és? Realitats familiars a Catalunya

I la teva com és? Realitats familiars a Catalunya

Maite Montroi (coord.)

Marcel Barrera

Tate Cabré

Òscar Fornells

Rita Marzoa

Cristina Sans

Ester Sardans

Generalitat de Catalunya
Departament d'Acció Social i Ciutadania
**Secretaria de Polítiques Familiars
i Drets de Ciutadania**

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

I la teva com és? : realitats familiars a Catalunya

Bibliografia

ISBN 9788439383383

I. Montroj, Maite, ed. II. Barrera, Marcel, 1969- III. Catalunya. Secretaria de Politiques Familiars i Drets de Ciutadania

1. Familia – Catalunya

316.35(467.1)

© **Generalitat de Catalunya**

Departament d'Acció Social i Ciutadania

1a edició: abril de 2010

Tiratge: 5.000 exemplars

Disseny: **Xeixa Rosa**

Impressió: **Ampans**

Dipòsit legal: B-15,285-2010

Índex

- 5 Salutació
- 7 Presentació
- 9 **Introducció**
Maite Montroi (coord.)
- 13 **Som un pare i una mare**
Marcel Barrera
- 33 **Les criatures i jo**
Ester Sardans i Òscar Fornells
- 53 **Som famílies com les altres**
Rita Marzoa
- 67 **Som multitud i ens sabem organitzar i estimar**
Tate Cabré
- 79 **Hem adoptat**
Cristina Sans
- 93 Bibliografia

I la teva com és? Realitats familiars a Catalunya

Com és la meva? Doncs amb un pare i dues nenes, o amb dues mares i bessonada, o amb una mare i un pare i un nen, o amb dues mares o dos pares i tres filles, o amb una mare, un avi i dos fills... Com podeu veure, les famílies no desapareixen, tot i que es parla molt de crisi de la família. Avui hi ha més diversitat i el patró únic es dilueix, però la família perdura.

El llibre que us presento explica com, al llarg de la història, el model de família ha anat variant, però sempre ha estat fonamental el rol de la família en la socialització dels infants, en la seva educació i en la transmissió de valors. També és cabdal el paper de la família en èpoques de crisi, en què el suport econòmic, assistencial i emocional és fonamental per a una bona cohesió social; aquest suport de les famílies està molt arrelat a Catalunya i, en general, a tots els països de cultura llatina o mediterrània.

El Departament d'Acció Social i Ciutadania reconeix aquesta important tasca de les famílies, però considera que també és responsabilitat del Govern de la Generalitat donar-los el màxim suport, i per això apostem per les polítiques familiars. L'any passat vam atorgar 189 milions d'euros en prestacions universals a famílies amb fills de 0 a 3 anys i de 0 a 6 anys per a famílies nombroses o monoparentals i, també, adopció o acolliment múltiple.

Igualment, el departament, sensible a les noves realitats familiars, ha creat el títol de famílies monoparentals que els permetrà gaudir de diversos avantatges.

També, a través de la Secretaria de Polítiques Familiars i Drets de Ciutadania, el departament treballa en el Pla d'Usos i Gestió dels Temps, que persegueix uns horaris més racionals i que cada membre de la família tingui el seu propi temps, en harmonia amb la resta de familiars. Treballem perquè les persones siguin el centre d'un nou model d'organització amb un ús diferent de l'actual en la gestió del temps.

A través d'aquestes pàgines, us convido a apropar-vos a la realitat familiar de Catalunya; hi trobareu xifres, dades i teoria, però també històries senzilles i personatges reals, entre els quals podríem reconèixer, en aquella foto tan natural i autèntica, la família veïna del quart. Això és el que pretén aquest llibre, mostrar un mosaic multicolor de famílies, amb infants alegres i juganers que l'única cosa que volen és ser estimats, tal com diuen molts dels pares i mares entrevistats.

Aquest llibre també ens dóna les pautes per treballar per una Catalunya ben cohesionada on tinguin cabuda, amb plens drets, tots i cadascun dels models familiars, base d'una societat més humana, oberta i plural.

Carme Capdevila i Palau
Consellera d'Acció Social i Ciutadania

Presentació

La diversitat familiar a Catalunya és un fet innegable. Les famílies tenen realitats diferents, i aquesta no és una situació nova; tot i que trobem realitats que ja existien, ara els canvis socials i el creixement experimentat les han fet visibles.

Es constata una progressiva disminució de la mida de les llars catalanes, una reducció de la fecunditat, un augment del nombre de divorcis i ruptures de parella, un increment de les parelles de fet i un descens de la nupcialitat, entre d'altres. És en aquest sentit que a la clàssica estructura familiar biparental (conformada per un pare, una mare i fills o filles) s'hi sumen altres realitats familiars, existents, però que prenen més protagonisme i aquesta diversitat no han debilitat el paper fonamental de la família com a institució de convivència i socialització.

La família la formen persones unides en convivència per l'afecte i els compromisos mutus que, mitjançant la filiació dels seus caps, formen espais relacionals d'intercanvi de drets i deures i on es vetlla pel benestar i desenvolupament personals. És, doncs, en aquest espai relacional de convivència on es desenvolupen processos de socialització, afectivitat, transmissió de valors, satisfacció de necessitats bàsiques i cura.

L'actual diversitat familiar requereix necessàriament respostes que parteixin de les necessitats específiques de cadascuna de les fórmules convivencials. A Catalunya, des de la Secretaria de Polítiques Familiars i Drets de Ciutadania del DASC, hem de dissenyar les directrius i la programació de les actuacions en matèria de suport a les famílies. Aquestes, sense renunciar a la universalitat de les polítiques públiques, cal que reconeguim, com estem fent, la diversitat familiar mitjançant l'ajustament de les propostes i actuacions a les diferents realitats familiars.

Amb aquest llibre volem donar visibilitat a algunes d'aquestes realitats, amb noms i imatges concretes. Algunes seran ben a prop del que vivim a la nostra pròpia família i d'altres seran força diferents, però, en tot cas, segur que conformen la nostra realitat quotidiana, i formen part de la nostra convivència diària en l'espai social de relació, i és aquesta realitat diversa la que hem volgut presentar i retratar.

Carme Porta i Abad

Secretària de Polítiques Familiars i Drets de Ciutadania

Introducció

La família és una de les institucions més importants i amb més continuïtat al llarg de la nostra història, però alhora és una de les més sensibles als canvis socials, polítics i econòmics. Per això hem sentit tant a parlar de la crisi de la família, però en realitat el que s'ha produït són canvis en el concepte, les funcions i els models familiars. Només si rebobinem 300 anys (un salt molt petit en la mil·lenària història de la humanitat) ja trobarem diferències substancials respecte al que avui entenem per família. A la Catalunya rural dels segles XVIII i XIX, el model predominant era el de la mítica família pairal, en què els pares prometien a l'hereu o a la pubilla que heretarien els seus béns a canvi que el fill escollit, un cop casat, es quedés a viure amb les persones progenitores per tenir-ne cura quan no es poguessin valer. Els altres fills i filles, els fadrísters, s'havien d'espavilar. Entre les alternatives més buscades, l'Església i el matrimoni amb algun bon partit.

Aquest sistema –en què la transmissió del patrimoni era una de les raons principals de ser de la família– va estar vigent fins a la crisi agrària de finals del segle XIX, i els que van possibilitar el canvi cap a una societat menys rural i més industrialitzada i comercial van ser precisament actors i actrius secundaris, és a dir, els fadrísters, que van decidir penjar els hàbits i convertir-se en advocats, metges, botiguers o assalariats.

Arriba llavors el torn de la burgesia i el seu model de família conjugal basat en l'amor de la parella i en el repartiment de tasques entre l'home i la dona: ell és qui porta els diners a casa i ella, qui té cura de les feines domèstiques i dels fills i les filles. Paral·lelament, la classe obrera es caracteritza per la inestabilitat familiar: moltes parelles no casades, fills o filles il·legítimes, solters a dojo..., però aquest estil de vida escapa al control social i la família burgesa s'acaba imposant com a model.

I així arribem pràcticament als nostres dies, ja que es considera que la màxima expansió de la família conjugal se situa entre els anys 40 i 60 del segle XX i, a partir de llavors, es comença a parlar de la famosa crisi familiar. Quaranta anys de debats encesos han servit perquè no quedi gairebé ningú en el camp de la sociologia i l'antropologia que defensi que la família està en crisi.

La família continua tenint un paper fonamental en la socialització, en l'educació, en la transmissió de valors i en tota mena de suports: econòmic, emocional, d'assistència... Quina és la solució per a molts pares i mares treballadors i treballadores amb horaris i calendaris incompatibles amb els dels fills i filles? Els avis i les àvies. Què fa el jovent que té un sou massa baix per poder pagar el preu d'un pis? Es queda fins ben entrada la trentena a la llar familiar. Aquests són només dos exemples que serveixen per demostrar com a Catalunya –i, en general, al sud d'Europa– el sistema familista està fortament arrelat avui dia. Què fariem sense la família?

No hi ha crisi de la família, però alguna cosa ha canviat en els últims 30 o 40 anys: la societat, nosaltres. I és que els catalans i les catalanes cada cop ens casem menys –hi ha altres

tipus d'unions, com ara les de fet, les persones que simplement cohabitaven o les anomenades *living apart together*, és a dir, parelles que viuen separades però que mantenen una relació afectiva; ens emancipem i ens aparellem més tard; tenim menys criatures i les tenim quan som més grans –tot i que la xifra s'ha estabilitzat gràcies a les persones immigrants i al fet que els joves de la generació del *baby boom* s'han convertit en pares i mares en arribar a la trentena, i hem passat del “com a mínim dos fills” al “com a màxim, dos”–, i els tenim perquè així ho hem decidit i perquè creiem que els podem mantenir.

Al mateix temps, s'han incorporat a la maternitat persones que abans en quedaven al marge, com ara les parelles homosexuals, les mares i els pares sols per pròpia voluntat o aquells que tenen problemes d'infertilitat i que els han pogut solucionar gràcies a la inseminació artificial o a l'adopció. De fet, adoptar no és només una sortida per a les parelles que no poden tenir fills i filles biològiques, sinó una opció més per accedir a la maternitat.

A més a més, els matrimonis duren menys perquè ens separem més –un de cada tres casaments acaba en divorci–, i això obre la porta a nous tipus de família, com ara les monoparentals i les reconstituïdes. El rol home-dona s'ha modificat –si més no, la dona ha fet el pas de sortir de casa, encara que l'home no ha acabat de fer el contrari, és a dir, entrar-hi–; cada cop vivim més anys i, per això, és fan més necessàries l'assistència i les xarxes familiars, i hem rebut l'impacte de la immigració: milers de persones d'origen molt divers que ens han aportat els seus models de família, alhora que s'han contagiats dels nostres. Això sembla indicar que les persones immigrants, tot i que de mitjana tenen més criatures que les nascudes a Catalunya, en tenen menys que les famílies que viuen als seus llocs d'origen.

Tot plegat fa que avui parlem menys de “família”, en singular, i més de “famílies”. La diversitat és la nota predominant. Si bé és cert que la majoria de les famílies catalanes encara respon a l'estereotip burgès, aquest model idíl·lic per a molts de parella heterosexual amb un matrimoni estable i amb filles i fills concebuts biològicament es va fent de mica en mica més estrany.

L'augment de les separacions és una de les claus d'aquest procés de creació de noves realitats familiars. Les separacions expliquen, en part, el gran increment de la monoparentalitat. De fet, de famílies monoparentals (aquelles en què només hi ha una mare o un pare que cuida d'una o diverses criatures) sempre n'havien existit, però es limitaven als vidus i les vídues i, en menor mesura, a les anomenades mares solteres que, de fet, no haurien desitjat ser-ho. En canvi, ara la monoparentalitat és bàsicament femenina i per separació, i els pares i les mares soles ho són perquè trien aquesta opció (un col·lectiu que creix). És a dir, dins d'aquest model també existeix una diversitat considerable i la problemàtica també és molt diferent. No és el mateix criar un fill o una filla sola perquè el marit ha mort, perquè t'has separat –i, per tant, la figura del pare no desapareix– o perquè des d'un bon començament tu has triat afrontar la maternitat d'aquesta manera. Aquestes i altres consideracions queden reflectides en el capítol *Les criatures i jo*, elaborat per Esther Sardans i Òscar Fornells.

Hi ha un altre tipus de família que neix a partir d'una separació, i és la que s'anomena “reconstituïda”, “reconstruïda” o “mosaic”, o sigui, una parella amb criatures se separa i les

persones adultes decideixen refer la vida amb una altra persona. D'aquest fenomen, en tenim tots constància gràcies als contes infantils, que no canten precisament les excel·lències d'aquesta realitat familiar. Només hem de recordar les terribles madrastrès de la Ventafocs o la Blancaneu. Certament, les relacions entre els nens i les nenes (sobretot si són adolescents) i la nova parella del pare o de la mare sovint són complicades, si bé les segones mares de veritat acostumen a ser bastant menys malèfiques que les literàries, com explica Tate Cabré en el seu article.

Rita Marzoa és l'encarregada d'introduir-nos en el món de la família homoparental, una realitat que potser ja existia, però que restava amagada. La recent legalització dels matrimonis de gais i lesbianes és, sens dubte, un pas molt important per visualitzar que aquestes unions existeixen i per lluitar contra l'estigmatització d'aquest col·lectiu, tot i que els prejudicis encara estan molt presents en la nostra societat i aquests pares i mares ja saben que tard o d'hora hauran de contestar a la pregunta: "Per què jo no tinc un pare i una mare?"

No ho tenen gaire més fàcil els pares i les mares d'infants adoptats. En aquest cas, la gran qüestió que hauran de saber respondre és la de l'origen. En algun moment, la criatura adoptada es preguntarà d'on ve, qui són els seus pares biològics i com és que no viu amb ells. També en aquest cas els prejudicis socials interfereixen en la vida dels nens i les nenes i és molt probable que també es preguntin per què tenen uns trets físics diferents de la majoria dels seus companys i companyes de l'escola, però, sobretot, per què hi ha qui els considera forans quan són d'aquí. Cristina Sans mira de donar resposta a aquestes preguntes que avui es fan molts pares, ja que només el 2008 les famílies catalanes van adoptar més d'un miler d'infants.

Les famílies biparentals, les tradicionals d'un pare i una mare que viuen plegats amb els seus fills i filles, continuen sent la majoria. Precisament perquè és un col·lectiu tan extens, hi ha molta varietat. No tenen els mateixos problemes les parelles que han de criar un fill o una filla que les que n'han de pujar quatre, una família immigrant que una de nascuda a Catalunya, com condiciona la vida familiar la malaltia d'un dels membres... Marcel Barrera planteja en el seu text aquestes qüestions i moltes altres.

Amb aquest panorama tan divers i canviant es fa difícil definir què és una família. El diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans dona 18 entrades diferents a la paraula *família*, entre aquestes: "Conjunt de persones que viuen en una casa" (ja hem vist que això no és ben bé així) i "Conjunt de persones unides per estret parentiu, especialment el pare, la mare i els fills i les filles" (no sempre, però, és d'aquesta manera).

La llei és clara: s'és família quan s'obté el llibre de família, és a dir, per casament (cosa bastant discutible, com ja hem comentat) o pel naixement o l'adopció d'una criatura. Finalment, els antropòlegs tampoc no es posen d'acord a l'hora de donar una única definició, si bé més o menys tothom coincideix a incloure-hi dos elements: la família és una unitat social (és a dir, no necessàriament hi ha d'haver vincles biològics) i les relacions de les persones membres són de parentiu.

Complexitat i diversitat serien dues de les característiques de les famílies catalanes. Per això, us trobareu en aquest llibre exemples encreuats, és a dir, una mare sola que alhora és

adoptant o una parella homosexual que també és reconstituïda. No és la nostra voluntat enca-sellar ni classificar, sinó intentar fer un retrat el més obert possible de la societat catalana a través de les famílies, sense quotes i sense voler assenyalar en cap moment cap tipologia com a modèlica o representativa de res.

És amb aquesta voluntat de retratar realitats familiars que hem volgut posar cara i ulls als testimonis de les històries, i en aquesta tasca hem comptat amb la col·laboració dels fotò-grafs i fotògrafes Pilar Aymerich, Rita Lamsdorff, Andreu Puig, Marc Vilallonga, Rosa Colell i Joan Ratera.

Maite Montroi

Coordinadora

Som un pare i una mare

Marcel Barrera

Agustina Auví, Josep Barceló,
Assumpta Castellví Auví,
Maria Barceló Castellví i Josep
Barceló Castellví.

Foto: Joan Ratera (S. Carbonell, SL)

Som un pare i una mare

El model de família biparental, entesa com la convivència en una mateixa llar del pare i la mare juntament amb un o més fills i/o filles, continua sent, en aquest inici del segle XXI, clarament predominant a la societat catalana, ja que un 37% de les llars segueixen aquest patró. Ara bé, aquestes famílies cada vegada presenten formes més diverses de convivència i, a més, estan en un procés de transformació que, en aquests moments, es caracteritza per la tendència cap als rols més igualitaris d'homes i dones i pel refús de la jerarquia i el model patriarcal que van imperar durant bona part del segle XX, per l'accés de les dones al mercat laboral formal, per la participació dels avis i les àvies en l'organització familiar i en la cura dels infants, i per l'emancipació tardana dels fills i les filles, que en aquests moments se situa al llindar dels 30 anys (quan no fa gaires anys l'edat de marxar de casa era als 20 anys).

Precisament aquest últim fenomen, que es va començar a donar a partir de la generació nascuda a mitjan anys 60 (*baby boom*), és un dels aspectes que més ha fet canviar les relacions familiars els últims temps, i alguns experts el defineixen com “living apart together”, un model que es presenta més com a variant de la cohabitació que del nuviatge tradicional. Andreu Domingo, doctor en Sociologia i expert en la formació de la família, explica en un dels seus treballs:

“Aquest temps d'espera durant el qual s'inverteix en formació mentre se segueix convivint amb els respectius pares i mares és també el temps en què es busca parella que encaixi més amb dos projectes professionals (...) No ocultarem que aquesta cohabitació d'alt nivell, com de fet ho acostuma a ser el living apart together, es manté la majoria de vegades gràcies a eludir el treball domèstic i els conflictes que el repartiment d'aquestes tasques pressuposa (...)”

Relacions més democràtiques

El fet que els fills i les filles cada vegada marxin més tard de la casa familiar és un clar símptoma que les relacions ara són més democràtiques que no pas abans. Segons explica Pau Baizán, demògraf i membre del Grup en Sociodemografia de la Universitat Pompeu Fabra (UPF):

“Si els fills estiguessin en una situació d’opressió total se n’anirien abans; marxar més tard de casa permet fer estalvis, invertir més en educació i en experiència laboral, i marxar de casa en condicions millors del que ho feien abans.”

Per Ferran Estrada, antropòleg i membre del Grup de Recerca Família i Parentiu, de la Universitat de Barcelona (UB), tot i que és cert que “hi ha hagut una flexibilització de les relacions d’autoritat dins el grup familiar i que el pare de la família ha perdut poder”, aquesta dada s’ha de relativitzar justament perquè els fills i les filles marxen ara molt més tard de casa i les relacions que es donen a les llars són “entre adults/es”. Baizán també refreda l’anàlisi segons la qual ara les famílies són molt més democràtiques:

“Anem cap aquí, és cert, però és tot un procés amb molts obstacles; i tot i que les dones s’han incorporat al mercat laboral, els homes no ho han fet en la mateixa mesura en les tasques de la llar i la cura dels infants.”

Les dades així ho corroboren. Segons posen de manifest Cristina Brullet i Clara Roca en el treball *Malestars: infància, adolescència i famílies* (CIIMU, 2008), les dones dediquen cada dia de mitjana 6 h 47 min al treball remunerat i domèstic, mentre que el temps dels homes és una hora menys, concretament 5 h 48 min. El desequilibri entre els dos gèneres encara s’accentua més quan es focalitzen les dades en les tasques domèstiques familiars. El 66% d’aquest treball a les llars recau en les dones, mentre que el 31%, en els homes, just la proporció inversa que en el treball remunerat, on els homes hi dediquen més temps. Segons les dades de l’*Enquesta de l’ús del temps* (Idescat/INE, 2003), extretes per Brullet i Roca i que mesuren els resultats de quatre o cinc generacions a la vegada, en 70 de cada 100 llars la responsabilitat i gestió del treball domèstic és de la “persona principal femenina”, i només en 4 de cada 100 llars és de la “persona principal masculina”. Així doncs –apunten Brullet i Roca–, en termes estructurals el volum de dones assalariades s’incrementa, però la seva responsabilitat relativa a l’organització i realització del treball domèstic familiar sembla que disminueix poc:

“(…) el model convencional, que separava els rols familiars entre l’home-proveïdor del pa i la dona-mestressa de casa, ha caducat formalment (...) Però els homes tendeixen a participar bastant menys que les dones en tasques domèstiques i a desentendre’s de l’atenció dels altres.”

En aquesta mateixa direcció apunta el *Panel de famílies i infància*, un treball publicat per la Secretaria de Polítiques Familiars i Drets de Ciutadania de la Generalitat amb l'objectiu de fer una anàlisi sociològica dels usos del temps dins de les llars. Segons aquest estudi, publicat el 2007 i elaborat per Pau Mari-Klose, Carme Gómez Granell, Cristina Brullet i Sandra Escapa, en el 73% de les llars familiars amb adolescents, tant la dona com l'home treballen, i en el 72% de les llars la dona és qui s'ocupa principalment de planxar i d'altres feines domèstiques, com netejar –en el 61% de les llars ho fan les dones, contra el 3% en què ho fa el pare. La dona també s'ocupa majoritàriament de la resta de les tasques de la llar –anar a comprar, cuinar, fer tràmits administratius, acompanyar els nens a l'escola i mantenir reunions amb els professors–, excepte de fer les reparacions de la casa: els homes se n'ocupen principalment en el 66% de les llars. “La contribució més gran a les tasques domèstiques que el pare duu a terme sol centrar-se en les que no comporten una dedicació quotidiana”, apunta l'estudi.

Respecte a la cura dels fills, l'*Enquesta sobre els usos del temps* de l'Institut Nacional d'Estadística (CSIC, 2005) indica que les dones dediquen aproximadament tres cops més temps a la cura de fills i filles que els homes; una fotografia de la realitat de les llars que també corrobora el *Panel de famílies i infància*, del Departament d'Acció Social i Ciutadania, que assenyalava que un 37% de les mares que viuen en famílies biparentals ajuden els fills d'entre 12 a 16 anys a fer els deures, mentre que en el cas dels pares el percentatge baixa 11 punts, fins al 26%. Les activitats que més acostumen a fer els fills i les filles amb els seus progenitors/es és anar d'excursió –en el cas dels pares és del 46%, i en el cas de les mares, del 44%– i, sobretot, mirar la televisió, on el percentatge és del 87% en el cas de la mare i d'un 83% en el cas del pare. En general s'observa que les mares s'ocupen més dels fills i/o filles –des d'anar a la biblioteca fins a visitar un parc d'atraccions, anar al teatre o, sobretot, anar a comprar–, tot i que a l'hora de fer exercici o esports són els pares –29%– els qui acompanyen més que les mares –13%– els fills i les filles adolescents. Segons aquest mateix estudi:

“En aquests moments ens trobem en una etapa de transició en què la decadència de l'antic model home-proveïdor del pa no s'ha traduït encara en l'emergència de noves formes de masculinitat i paternitat més conseqüents amb la situació actual d'homes i dones a les llars i al món laboral.”

A banda de les dades que indiquen que els homes no s'acaben de fer càrrec amb igualtat de condicions de les feines de la llar, perquè, en part, “les dones es resisteixen a cedir espais de responsabilitat domèstica i familiar als homes”, l'estudi també assenyalava que “hi ha un nombre creixent d'homes que desitjarien una vida personal més equilibrada que els permetés una implicació més gran en l'atenció i seguiment dels fills”, però que una sèrie de condicionants ho impedeixen. D'una banda, que els homes “acostumen a fer jornades laborals més llargues i a tenir feines de més responsabilitat”, i, de l'altra, que les famílies no estan disposades a sacrificar les feines dels homes, que solen estar més ben remunerades i tenen més possi-

bilitats de promocionar. En aquest sentit, els pares que més hores dediquen a la llar són els assalariats del sector públic, que “previsiblement gaudeixen de les millors condicions per conciliar la vida laboral i familiar”, segons el *Panel de famílies*, que també apunta que els pares que treballen al sector públic dediquen moltes més hores a les tasques domèstiques que, per exemple, els empresaris. Tot i aquesta important desproporció –la dona carrega amb les feines de la llar–, el mateix treball destaca com una “minoria significativa” que en un 15,5% de les llars la responsabilitat de les feines de casa estan repartides igual entre l’home i la dona. Una altra de les conseqüències que ha comportat que tant la mare com el pare treballin és la reducció del temps que els fills i les filles passen amb persones adultes, un fet que afecta tot tipus de llars i que, segons assenyalen alguns experts, esdevé un “risc social” que pot afectar el benestar dels pares i l’educació dels fills.

Dones i feina

L’Enquesta sobre els usos del temps, realitzada l’any 2003 per l’Idescat i l’INE, apuntala la idea que són les dones les que carreguen majoritàriament amb les feines de casa. Respecte al manteniment de la llar, mentre que les dones hi dediquen de mitjana 55 minuts diaris, el temps que hi destinen els homes és de només 14 minuts, i, pel que fa a les activitats culinàries, la diferència encara s’acrea més. Les dones s’estan a la cuina una hora i mitja cada dia, mentre que els homes no arriben a estar-hi mitja hora, concretament 25 minuts. El fet que els homes no assumeixin de manera simètrica les tasques de la llar i l’atenció als fills i les filles fa que les dones acabin fent una “doble jornada”, segons explica Baizán, que afegeix:

“Si bé la dona s’ha incorporat al món del treball, hi ha una part de les dones que quan tenen els fills i les filles es retiren del món del treball per aquesta situació de sobrecàrrega.”

En aquest sentit, i segons assenyalava un estudi de Carmen Castro i María Pazos, es calcula que el 15,9% de les dones d’entre 30 i 34 anys abandonen de manera definitiva el seu lloc de treball quan són mares, i que en la franja d’entre 35 i 39 anys el percentatge de dones que abandonen el mercat de treball remunerat per sempre s’eleva fins al 17,5%. La maternitat també acostuma moltes vegades a interrompre durant un any l’activitat laboral: 35,5% en el cas de les dones d’entre 35 i 39 anys, i un 40% quan tenen entre 40 i 44 anys, o a reduir les hores de feina. En aquest cas, s’observa que com més gran és la mare més tendeix a reduir la seva activitat laboral: ho fan un 46% de les dones que són mares entre els 40 i els 44 anys, un 37,9% de les dones que són mares entre els 35 i els 39, i un 32% quan la maternitat arriba entre els 30 i els 34 anys.

Quan els fills i les filles són molt petits i petites, el temps d’oci que tenen les parelles pràcticament desapareix, i es produeix el que Pau Baizán defineix com “compressió en el temps”:

“Els joves passen de tenir molt temps per a ells quan són a casa a no tenir-ne gens quan són pares, i fins que els fills tenen 12 o 13 anys es produeix un moment crític en el temps d’oci que afecta fins i tot les hores de dormir de les dones.”

Reducció de la fecunditat

Un altre dels trets més destacats en l’estructura familiar a Catalunya és la seva progressiva reducció, conseqüència, en part, del nombre de fills i filles per part de les parelles: en pocs anys han passat de tenir una mitjana de quasi tres fills i/o filles –2,8 l’any 1975– a tenir-ne una mitjana que l’any 2006 va ser de només 1,4 fills i/o filles. Tot i que aquesta situació de baixa fecunditat de les parelles és relativament nova en una perspectiva de pocs anys, val a dir que la demògrafa Anna Cabré remarca que les xifres actuals són similars a les que es produïen fa 150 anys a Catalunya, que va avançar la tendència que després es produiria a la resta d’Europa. Cabré assenyala en els seus estudis que Catalunya va ser una de les primeres societats que va reduir la natalitat quan encara hi havia una esperança de vida molt baixa, i que les dones nascudes entre els anys 1915 i 1919 van tenir una mitjana d’1,6 fills, molt similar a l’actual.

Segons les últimes dades del padró de què disposem, relatives a l’any 2001, del conjunt d’1,4 milions de matrimonis, els que tenen un fill o una filla representen el 29,3%; els de dos fills o filles ocupen un percentatge també molt important, el 29,1%; els matrimonis amb tres fills o filles, el 5,9%, i amb 4 fills o filles o més, l’1,25%. A Catalunya hi ha el cas d’una família amb 15 fills i filles, encara que la majoria de les famílies considerades nombroses –a partir de tres fills o filles– en tenen 3 o 4 i van a la baixa. El nombre de llars amb quatre membres ha experimentat els últims anys una davallada, mentre que les de cinc persones o més mantenen una tendència descendent iniciada cap al 1981, amb reduccions del 20%.

Emma Sánchez i Jaume Verdager, un matrimoni que viu a Terrassa, és un dels exemples de família nombrosa. Tenen una filla i tres fills, tots amb edat d’anar a l’escola. Són la Laura, de 12 anys; en Ferran, d’11; en Martí, que té 9 anys, i en Ricard, de 4 anys. Aquesta família nombrosa, una de les prop de 125.000 que hi ha a Catalunya, organitza les tardes perquè, un cop a la setmana, cadascun dels infants pugui tenir dedicació exclusiva. “Jo dedico una tarda a cada fill, mentre que la resta fan activitats extraescolars”, explica Sánchez. Gasten dos litres de llet al dia, acostumen a comprar marques blanques per estalviar, a posar entre una o dues rentadores al dia i a contractar una mainadera que va a buscar els infants al migdia a l’escola perquè els resulta més econòmic que quedar-se al menjador, segons explica l’Emma:

“Si anem al cinema, ho hem de multiplicar tot per sis i ens surt a uns 36 euros veure només una pel·lícula; per això acostumem a fer les activitats que organitza la Federació d’Associacions de Famílies Nombroses (FANOC), que estan més bé de preu. Jo tindria més fills, però la qüestió econòmica ho complica.”

De fet, i segons dades que recull el *Panel de famílies i infància*, els nivells de renda més baixos que hi ha a les llars corresponen a les famílies immigrants i a les famílies monoparentals, seguides, a poca distància, per les famílies nombroses. Juntament amb les monoparentals, les famílies nombroses registren unes taxes de risc de pobresa més elevades que els altres tipus de llar.

Menys famílies extenses

Si les parelles amb més de dos fills van a la baixa, les famílies extenses –és a dir, aquelles on conviuen en una mateixa llar parents que pertanyen a diferents generacions–, també reculen. Si l'any 1981, en el 8,7% de les llars hi havia una família extensa, el percentatge havia baixat el 2001 a la meitat, fins al 4,02. En nombres absoluts, s'havia passat de les 155.400 llars a les 93.140. Per l'antropòleg Ferran Estrada, és cert que ara “hi ha menys famílies extenses i s'ha passat a models en què cada grup conjugal viu separatament”, però afegeix que malgrat aquesta “segregació d'unitats residencials, la xarxa de relacions de les famílies es manté”. Per Estrada, la tendència de les persones és que quan s'independitzen “van a viure a prop d'on hi ha parents seus i que es produeixin relacions de suport econòmic i de serveis en els dos sentits”, de pares i mares a fills i filles, i de fills i filles a pares i mares. Val a dir que el percentatge de famílies extenses és més elevat –12%– als municipis petits, de fins a 2.000 habitants, i que a mesura que la localitat és més gran el percentatge disminueix fins al 7,6% en el cas dels municipis més grans de 50.000 habitants. Per l'antropòleg Ferran Estrada, en aquests moments les diferències dels models de famílies entre l'àmbit rural i l'urbà ja no existeixen:

“L'única diferència s'esdevé quan es continua treballant l'explotació agrícola i això implica relacions familiars i econòmiques; encara que cada vegada hi ha més tendència a separar una cosa de l'altra.”

A Vandellòs, a la comarca del Baix Camp, hi ha el cas d'una d'aquestes famílies extenses, que l'any 2001 eren 90.000 a tot Catalunya. Al carrer Lafont número 20, hi conviuen el matrimoni Josep Barceló, de 46 anys; i Assumpta Castellví, de 42; els seus dos fills de 17 i 11 anys, la Maria i en Josep, respectivament; i l'àvia per part de mare, l'Agustina Auví, de 82 anys. Ara fa 22 anys que el matrimoni viu amb l'Agustina: “Conviu amb nosaltres en una casa de 200 metres quadrats des que ens vam casar, i des del primer moment ho va acceptar; la veritat és que ha pogut cuidar molt dels nanos i no hem hagut de buscar cangurs com la resta de les famílies quan hem volgut anar a sopar. Ha estat una gran sort”, comenta Assumpta Castellví.

El seu marit, Josep Barceló, resumeix en una frase l'experiència de viure amb la sogra: “D'una banda et resta intimitat, però de l'altra, et fa guanyar molta llibertat.” La tendència és que cada vegada les famílies siguin més reduïdes i plurals, malgrat que les dades assenyalen que

una gran majoria d'adolescents –78%– viuen en una llar amb un pare i una mare i també amb altres germans o germanes.

Quan hi ha infants malalts

D'altra banda, famílies biparentals amb fills o filles amb una malaltia crònica pateixen una fase inicial en què es desencadena una crisi que incideix de manera important en els factors organitzatius i emocionals, segons explica la terapeuta familiar Teresa Moratalla, que afegeix que en l'etapa de crisi els pares i les mares moltes vegades tenen sentiments de culpa, són vulnerables davant d'altres famílies i renuncien a tenir un fill o una filla sans o sanes. En la posterior fase d'adaptació, és freqüent que l'infant passi a ocupar el centre de la parella i la família, i es creï entre la parella un distanciament i un sentiment d'insatisfacció, o que la dedicació exclusiva de la mare cap al fill o la filla exclogui el pare i d'altres germans i germanes. “La identitat de la família es confon amb la malaltia i s'imposa un aïllament gens favorable per seguir endavant”, comenta Moratalla.

Una de les malalties més freqüents que afecta els infants acabats de néixer és la cardiopatia congènita, que vol dir que el cor es forma malament des del primer moment de la gestació i que en la majoria dels casos les persones afectades hauran de ser intervingudes quirúrgicament durant els primers cinc anys de vida per tal de garantir una qualitat de vida acceptable. A Catalunya, afecta en aquests moments més de 30.000 persones. Cada setmana neixen amb aquesta afecció als hospitals catalans un total de 15 infants, i l'índex d'afectació d'aquesta malaltia és d'un cas cada 120 naixements.

Montse Badia i Pedro Montero, una parella que viu a la localitat de Cerdanyola, al Vallès Occidental, van tenir l'any 2005 la Paula, a qui en els primers controls rutinaris que li van fer a l'Hospital Parc Taulí de Sabadell se li va diagnosticar una possible malformació en l'estructura del cor que posteriorment un cateterisme fet a l'Hospital de la Vall d'Hebron va confirmar: tenia una tetratologia de Fallot. La Paula havia nascut amb quatre malformacions al cor i calia fer-li una primera operació d'urgència a cor obert per implantar-li una fístula provisional i que pogués continuar vivint. “Vaig tenir una depressió i em va costar dos anys acceptar la nova situació”, explica la Montse, que admet que en aquell moment “no vaig saber viure el dia a dia”. Cinc mesos després de la primera operació, el novembre del 2005, a la Paula van tornar a operar-la per intentar, en una operació reparadora, salvar-li el pulmó esquerre, però no hi va haver sort i el va perdre. Amb el pas del temps, la Montse assegura que amb el seu marit “han intentat fer una vida normal” i que els viatges, per exemple un que han fet a l'Eurodisney de París, han estat una “important via d'escapatòria”.

“La gent tendeix a sentir llàstima; i això no ho volem”, comenta la Montse. Ara la Paula té el certificat de minusvàlida i és una alumna amb necessitats educatives específiques, i quan va ser el moment d'escolaritzar-la va ser important el suport de l'Associació d'Ajuda als

Afectats de Cardiopaties Infantils de Catalunya (AACIC), diu la Montse, que explica que un dels aspectes dolorosos de tot el procés és que la nena ha perdut dues tercers parts dels amics i les amigues perquè li han fet el buit i “no volen estar amb gent malalta”. Finalment, en la tercera fase que viuen les famílies, la coneguda com d’estabilitat, s’aconsegueix, “en un procés gradual de la malaltia, l’equilibri que permet a la família funcionar i créixer adequadament”, assenyala Moratalla.

La comunitat gitana

Tot i que l’edat mitjana de casament se situa a Catalunya en 32,1 anys en el cas dels homes i en 29,8 en el cas de les dones, entre els gitanos es manté la tradició de casar-se aviat, cap als 18: “Sembla que l’edat de casar-se s’hagi convertit en un tema cultural, però jo penso que més aviat és que els gitanos no hem pujat al tren del progrés i continuem igual que fa 50 anys, quan també la resta de la societat també es casava molt aviat”, comenta Pere Garcia, un gitano del barri de Sants de Barcelona que està casat amb Mercè Amador i té dues filles: la Carme, de 12 anys, i la Lorena, de 5:

24

“Els gitanos hem patit durant molts anys una forta persecució i hem estat massacrats; per això crec que hem mantingut una certa desconfiança, no hem tingut les mateixes oportunitats de progressar que la resta de persones i ens hem quedat estancats, vivint com fa unes dècades.”

Si hi ha un tret característic de les famílies gitanes, és la “precarietat” amb què han de viure, segons Garcia, per a qui els gitanos van assumir fa 30 anys els valors d’una societat que no tenen res a veure amb els actuals. En aquest sentit, segons apunta la Unió del Poble Romani, una organització no governamental (ONG) dedicada a la defensa de la comunitat gitana:

“Els gitanos es troben que la falta de preparació acadèmica i de formació laboral, la falta d’habitatges dignes o la falta de reconeixement de la idiosincràsia del poble gitano aboca una part dels membres de la comunitat a viure en condicions de marginalitat i a guanyar-se la vida en condicions molt difícils.”

Quant al paper de les dones, la mateixa entitat apunta:

“El respecte a la tradició exigeix que hi hagi una adaptació als temps i a les circumstàncies actuals i alhora un diàleg constant amb les persones grans perquè es vagin desfent, per obsoletes, totes aquelles pràctiques que perjudiquin el desenvolupament dels gitanos com a persones. Cada vegada anem avançant més.”

Pere Garcia, Mercè Amador,
Carme i Lorena.

Foto: Marc Vilallonga

A més, assegura que cada dia porta la seva filla petita a l'escola i és un dels prop de 1.200 gitanos que viuen actualment al barri de Sants de Barcelona. Precisament la necessitat d'escolaritzar els infants gitanos no està assumida amb naturalitat pel col·lectiu, que, segons Garcia, ha vist l'escola durant molts anys com una institució on eren rebutjats: "No som reticents, però sí que hi ha hagut una certa desconfiança per part de les famílies a portar els fills i les filles a l'escola; no s'hi han sentit identificades", que afegeix que molts pares i mares han considerat més oportú assegurar que els fills i les filles tinguin una "oportunitat de guanyar-se la vida amb la venda ambulat" i, per tant, han preferit que es quedessin amb la família per aprendre més que no pas portar-los a l'escola perquè esdevinguessin advocats o tinguessin altres professions que no els serien d'utilitat. Segons Garcia, però, la situació es podria estar capgirant: l'any 2007 va començar a fer de promotor escolar, una figura que s'encarrega de conscienciar les famílies de la importància de portar els fills i les filles a l'escola i que es va crear en el marc del Pla Interdepartamental del Poble Gitano aprovat per la Generalitat:

"El projecte és a sis anys vista, però l'absentisme ja s'ha anat reduint i s'ha notat molta més assistència a les classes que abans."

Models familiars

Pel que fa a les noves realitats familiars, Xavier Roigé indica en els seus treballs que, a principis de la dècada dels anys 70, la família conjugal semblava "trionfant", amb uns elevats índexs de fecunditat, nupcialitat i un matrimoni que s'establia en parelles molt joves:

"A l'Espanya del tardofranquisme la família apareixia com una realitat incontestable, estimulada pel discurs ideològic del règim i per les traves legals a l'aparició de nous models familiars."

En el mateix sentit s'expressa la professora i membre del Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social de la Universitat Rovira i Virgili (URV) Montserrat Soronellas:

"El franquisme va allargar el model burgès de família en què la dona es quedava a casa i l'home anava a la feina, i ho va fer amb lleis que dificultaven l'emancipació de la dona. Això va provocar que l'Estat espanyol anés a un altre ritme que la resta d'Europa, on la dona es va emancipar molt abans."

Així doncs segons, l'antropòloga:

"Les polítiques de família del franquisme van estigmatitzar políticament la intervenció polí-

tica de la posterior democràcia en matèria de família i es va produir una situació d'associació de la família al model conservador, quan en realitat no havia de ser així. En aquests moments s'ha superat aquell model i tothom parla obertament i en plural de les polítiques de suport a les famílies, atesa la diversitat de les situacions familiars i intentant protegir els models més vulnerables que acostumen a ser els més alternatius.”

Les famílies estrangeres, a l'alça

El que ha experimentat els últims anys un important augment és el nombre de persones de nacionalitat estrangera. Segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), el nombre d'estrangers en el període 2000-2007 va augmentar en 790.917 persones, i es va passar del 2,90% al 13,49% del total de la població. Aquest increment ràpid ha fet que en només vuit anys s'hagi passat dels 181.590 estrangers a ratllar el milió, concretament 972.507. La majoria d'aquestes persones són homes –54,60%– i han arribat dels països d'Amèrica del Sud –ara representen el 31% del total dels estrangers–, especialment de l'Equador, Bolívia i Colòmbia. Provenents de l'Àfrica, hi ha un quart de milió de persones –253.016–, la majoria de països de l'Àfrica del Nord i del Magrib. Entre aquests estrangers, hi ha els provinents de l'Europa dels 27: de la Unió Europea n'hi ha 230.707, un 23% del total d'estrangers que hi ha a Catalunya. Ferran Estrada cometa:

“Es coneix molt poc o pràcticament gens el comportament les persones immigrants. Se sap que és molt heterogeni i que tenen en comú que arriben al mercat laboral en les condicions més febles; socialment tendeixen a ocupar les escales més baixes.”

A més, afegeix que en els grups que, com la comunitat marroquina, fa més temps que són aquí s'ha produït la reunificació familiar i poden formar una família amb condicions més fàcils. La comunitat estrangera més nombrosa que hi ha a Catalunya és la marroquina, amb quasi 192.000 persones. “Moltes dones marroquines s'estan incorporat al mercat laboral”, explica Montserrat Soronellas, professora d'Antropologia Social a la Universitat Rovira i Virgili (URV) i autora de diversos treballs sobre antropologia de la família i societats agràries, així com sobre dona, família i processos migratoris. Per Soronellas, les famílies s'adapten a les condicions de la societat d'acollida. En el mateix sentit s'expressa Estrada, que assenyala:

“Les persones immigrants no tenen fills i/o filles fins que han pogut establir la seva família, i el nombre de descendents que tenen entra dins els paràmetres de la societat. Hi ha la idea falsa que els llatinoamericans tenen una fecunditat molt alta; els que sí que la tenen són els africans; però això no vol dir que els immigrants africans tinguin 4 o 5 fills quan arriben aquí.”

L'arribada de fluxos immigratoris, com assenyala la demògrafa Anna Cabré en els seus treballs, és un dels trets de la societat catalana al llarg de la història, i aquest fenomen ha estat un factor determinant del sistema català de reproducció, i no únicament una forma de cobrir les necessitats de l'economia en moments puntuals. En aquest sentit, Xavier Roigé comenta en els seus estudis:

“La població a Catalunya ha mantingut la seva població gràcies a la seva pròpia reproducció biològica, però ha crescut i ha augmentat el seu pes relatiu respecte a Espanya i Europa gràcies a la immigració. Resulta impossible entendre les característiques de les famílies catalanes sense tenir en compte els efectes de la immigració (...) La immigració estrangera ha estat molt elevada a Catalunya, de manera que si el 1990 érem una de les societats europees amb un nombre menor d'immigrants estrangers, actualment s'ha arribat a superar la mitjana europea (...) El coneixement de les dinàmiques de les famílies estrangeres i de com s'adapten al nou país és encara un tema bastant desconegut (...) Resulta interessant constatar com s'influeixen recíprocament els models familiars de les famílies autòctones i les famílies immigrants.”

Taskhir Alam Abbassi, un pakistanès nascut a Karachi l'any 1966, va agafar les maletes per venir a treballar a Europa i, després d'uns anys a Portugal, va venir l'any 2001 a viure a Catalunya, primer al barri del Raval de Barcelona i després a Horta, on resideix actualment:

“Vaig venir a Europa per buscar una vida millor, i després de fer de mosso de magatzem i de vigilant de pàrquing ara sóc agent comercial i les coses em van més bé; em vull quedar a viure aquí.”

Des de l'any 2005 viu amb la seva muller, Sadia Taskhir, amb qui té un fill de 5 anys que va néixer al Pakistan i un altre de 3 que és nascut a Catalunya. L'Alam és un dels 25.400 pakistanesos, la immensa majoria homes, que, segons el padró de l'any 2007, resideixen a Catalunya.

Conciliació de la vida laboral i familiar

Tot i que l'estructura majoritària de les llars continua essent la de família nuclear formada per una parella amb fill i/o filla, resulta evident que els canvis socials i la nova economia han fet també modificar les relacions entre les persones membres i que, com assenyala Montserrat Soronellas, el model de família patriarcal que ha imperat durant el segle XX i que forma part de l'època de la família burgesa s'ha anat transformant i ha anat abandonant la forta segregació de rols de gènere que comportava que la mare es quedés a casa. Han aparegut, amb aquests canvis profunds, noves problemàtiques, com, per exemple, la difícil conciliació de la vida familiar amb la laboral: “Les empreses haurien de canviar per fer que el temps de treball

sigui més compatible amb la vida social o la vida personal, perquè si no la conciliació es fa quasi impossible”, comenta Pau Baizán. A més, afegeix que molts pares tornen a casa quan els fills ja dormen. Es va en la bona línia i s’ha avançat els últims anys, segons Estrada, que afegeix que, encara que fa més de 100 anys que es parla de la crisi de la família, el que sembla clar és que “continua essent una institució imprescindible i no desapareixerà”. Segons el *Panel de famílies i infància*, en aquests moments hi ha dos reptes sobre la taula per encarar les polítiques de conciliació. El primer afecta els infants, ja que, segons remarca l’estudi i d’acord amb la Convenció dels Drets de la Infància de 1989:

“Els infants tenen el dret a expressar els seus punts de vista i a ser tinguts en compte; per tant, els governs i els òrgans legislatius estan obligats a plantejar-se si les lleis donen resposta a les demandes i necessitats dels infants.”

En segon lloc, segons assenyala el mateix estudi en les seves conclusions:

“El gran repte de les noves polítiques de conciliació és crear condicions propícies per a la coresponsabilització d’homes i dones, combatre qualsevol forma de discriminació laboral per raó de gènere i normalitzar les jornades inferiors a les 45 hores entre els homes, els permisos de paternitat independents dels permisos maternals, les excedències paternes i les pràctiques de reorganització del temps del treball per fer-lo compatible amb necessitats familiars.”

En aquest sentit, es planteja introduir canvis en les jornades laborals, els horaris i els calendaris escolars, i els horaris dels serveis públics, com comerç, transport, mercats i serveis de salut. L’Institut Català de les Dones (ICD), en el treball *Conciliació i nous usos del temps*, de l’any 2007, assenyala:

“Les polítiques de conciliació demanen la implicació de tots els agents institucionals, empresarials, sindicals i socials per aconseguir avançar vers una nova cultura en l’organització de la societat.”

Alhora, apunta:

“Aquesta conciliació és un dels eixos clau en les polítiques comunitàries d’ocupació i d’igualtat d’oportunitats entre dones i homes en els últims anys, ja que a partir de la Cimera de Luxemburg del 1998 s’associa amb el manteniment del model social europeu.”

Tot i que existeixen encara a les llars inèrcies que són font de desigualtats entre els homes i les dones, i que això afecta l’educació dels fills i les filles a les famílies biparentals,

diferents estudis (Brullet, 1998) apunten que ens trobem en una cruïlla que pot fer canviar el model de família patriarcal que, segons alguns experts, es va començar a modificar durant la dècada dels anys seixanta. Segons el *Panel i*, en el cas de la cria i l'atenció dels fills/filles més petits/es, entre el 15% i el 20% de parelles ja van compartir la cura dels seus fills i filles, ara adolescents, quan eren molt petits. Aquests canvis de comportaments indiquen que, malgrat la persistència de fortes desigualtats motivades per una llosa cultural i ideològica difícil d'expugnar, hi ha sectors ben predisposats al canvi i amb condicions de vida favorables per construir un nou tipus de paternitat i maternitat, més compartit i democràtic.

Jenny Monserrate, Anthony i Estefania. A les fotos que porten a les mans hi ha els seus germans Libet i Henry.
Foto: Pilar Aymerich

Les criatures i jo

Els anomenats nous models de família són una realitat antiga i alhora recent. Antiga, perquè en la tradició de la família cal incloure-hi les desfetes familiars, és a dir, el fracàs d'aquesta forma d'organització humana que deriva inevitablement en un univers de possibilitats per refer o no aquesta expressió de vida col·lectiva. I recent, perquè la família actualment s'interpreta, es dissenya i es viu subordinant-la a la voluntat d'autodeterminació que algunes persones senten com una part irrenunciable del seu disseny vital. Així doncs, la família és un model d'organització que en el passat es va adaptar als fracassos i a les circumstàncies adverses i que en el present ha d'evolucionar d'acord amb la voluntat de canvi de les persones.

Al llarg del segle XX, i concretament a Occident, coincidint amb el final de la Segona Guerra Mundial, les societats i els estats de tradició anglosaxona o nòrdica van iniciar un seguit de canvis legislatius que pretenien tutelar les problemàtiques més evidents de la convivència o desgast familiar, fins a aquell moment cenyides a l'àmbit privat, com ara el divorci i la interrupció voluntària de l'embaràs. Aquests dos conceptes van traspasar la marginalitat per esdevenir una part essencial de les opcions per regular el principi o final d'una família, i també per planificar i protegir la llibertat de les dones a decidir sobre la seva sexualitat i maternitat. Per tant, fins fa relativament pocs anys, l'afirmació “només tinc un pare o una mare” solament es podia entendre des de la viduïtat de les persones progenitores, l'abandonament familiar, els embarassos no desitjats o els processos de separació voluntaris i no recollits per la llei.

La família com a model d'organització humana és molt més antiga que la pràctica religiosa monoteïsta. En la prehistòria de l'ésser humà cal pressuposar, i ens referim com a prehistòria al període anterior al neolític, que nosaltres hem tingut avantpassats monoparentals o organitzats a l'entorn d'una família, ja fos per voluntat expressa o per factors externs com la capacitat de supervivència i l'elevat índex de mortalitat.

Si bé és cert que de família sempre n'hi ha hagut, la família impregnada de dogma religiós ocupa una part significativa, però petita, de la història dels éssers humans.

I aquest espai petit, però significatiu, de la història familiar humana caldria dividir-lo entre els períodes de societats politeistes, com ara la Grècia clàssica o la Roma imperial, i l'inici del monoteisme, que va arribar a Occident amb el cristianisme institucional d'estat i amb les invasions arabomusulmanes. Cal no perdre de vista aquestes dades per entendre que la família transcendeix en importància i antiguitat el fet religiós.

I també que l'expressió d'organització primària dels éssers humans, la primera forma de societat, es va produir amb absència d'una fe consolidada, estesa i omnipotent. Paradoxalment, són les religions en general les que s'han apoderat del fet familiar i l'han dogmatitzat com una eina essencial de treball per la seva necessitat de supervivència a través del control social.

Fer família: diversitat i dubtes monoparentals

Per què fem família? Principalment perquè, exceptuant les persones orfes que no han estat acollides per altres, tothom venim d'una família consolidada o no, íntegra o tancada, harmònica o desequilibrada, rica en vivències o farcida de misèries, i, per tant, el fet familiar no formaria part de la llibertat d'elecció de les persones, tot i que, inevitablement i de forma majoritària, tothom intentarà trobar el seu model familiar per voluntat pròpia o doblegat per les circumstàncies.

En aquest capítol, s'ha recollit el testimoni de persones que han adaptat el seu desig de fer família a un seguit d'episodis i conjuntures extraordinàries que els han obligat a encaixar les seves vides i la seva tradició familiar a realitats que comportarien, inexorablement, nous models de família o potser l'adaptació del fet familiar. Perquè es fa difícil distingir la frontera que dividiria un hipotètic nou model de família de la voluntat redibuixada de fer perviure l'esperit familiar, parlem de subjectes radicalment diferents. Per exemple, una dona que escull inseminar-se per no compartir la seva maternitat amb una altra persona, a què haurà de fer front? Al disseny d'un nou model de família o a assumir ella sola tota la càrrega del discurs familiar tradicional? Perquè si es veïés abocada a assumir sola tota la complexitat del discurs que genera una família, estaria dissenyant un nou model o senzillament l'estaria enriquint a través de la síntesi? L'empobriria? El reformularia?

Hi ha qui creu i qui aprofundeix en l'estudi de conceptes presumptament coincidents, però evidentment divergents. Es pot tenir una família i no fer vida familiar. Es pot tenir només un progenitor o progenitora que t'ompli la vida d'una manera infinitament més satisfactòria que el fet de tenir-ne dos. Són totes aquestes divergències de pensament i aquesta diversitat de dubtes el que inspira la redacció d'aquest capítol i la recerca de testimonis de persones que cal considerar pioneres perquè, de manera reflexiva o sense oportunitat de reflexionar, esdevenen l'avantguarda del que en un futur seran aquests nous models de família consolidats. La

societat hauria de ser una suma de llibertats individuals exercides de manera ètica i responsable. Si això s'aconseguís, arribaríem a un punt de garantia de la igualtat d'oportunitats de les persones que ens permetés acceptar i viure des de la normalitat el fet de tenir un pare i una mare o tenir només un pare o una mare, o dos pares o dues mares, i tantes combinatòries com la natura humana ens permetés.

Dones: essència monoparental

Tot i aquesta diversitat de perfils monoparentals, n'hi ha un que és clarament majoritari i que sorgeix de l'augment de les ruptures conjugals, així com també dels naixements extramatrimonials. Si entenem la família monoparental com aquella que està formada per una sola persona progenitora, mare o pare amb els fills i filles a càrrec seu, són les dones les que dominen totes les estadístiques del fenomen de la monoparentalitat. Perquè si els perfils monoparentals no són ni es poden considerar nous, el que sí que és novetat és el context actual, clarament femení i format per dones solteres, ja sigui per abandonament de la parella o perquè han escollit la maternitat com una opció en solitari a través de l'adopció individual o la reproducció assistida, dones separades de fet o de dret i divorciades que assumeixen en solitari l'educació dels seus fills i filles, o vídues. Dins de les anomenades famílies monoparentals, també s'hi inclourien les dones que es fan càrrec de l'educació dels seus infants perquè la seva parella és a la presó, o les adolescents que decideixen tirar endavant el seu embaràs tot comptant amb l'ajuda dels seus progenitors.

No es pot oblidar tampoc que les estadístiques ens diuen que el tant per cent d'homes pares sotmesos a una dinàmica de progenitor únic, tot i que és minoritari, augmenta. Es tractaria majoritàriament d'homes vidus, i també d'homes divorciats o solters que han aconseguit adoptar, tot i que en aquest últim cas aconseguir una adopció internacional encara és complicat per les lleis d'infància dels països d'origen. La feminització de la monoparentalitat és una realitat que queda reflectida en estudis com el que es va elaborar el 2006 en el conjunt de l'Estat espanyol i que recull l'Instituto de la Mujer, on un 87,5% de les 386.000 famílies monoparentals tenien com a nucli principal una dona, i en la major part dels casos eren dones solteres menors de 45 anys. D'aquestes dones, la majoria, gairebé un 70%, treballaven i només 38.700 estaven en situació d'atur. Pel que fa a trams d'edat, de les 262.000 famílies monoparentals integrades per una persona menor de 45 anys, un 90,40% correspon a dones, un percentatge que baixa fins a un 42,42% en el cas de les dones majors de 60 anys. Les famílies monoparentals amb quatre fills o més estan encapçalades per dones, com un 91,61% d'aquelles en què hi ha tres descendents. Una última dada que pot aclarir aquesta visió global de la monoparentalitat, segons l'Institut d'Infància i Món Urbà, és que 8 de cada 10 llars monoparentals estan encapçalades per una dona. A més, no cal perdre de vista tampoc que cada vegada hi ha més dones que decideixen accedir a la maternitat de forma voluntària i sense una parella estable.

Segons les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de la Secretaria de Família i d'Infància de la Generalitat, l'augment de famílies monoparentals a Catalunya experimentat en els últims anys ha fet que se situï entre el 13% i el 18% del total de llars amb infants, que suposaria aproximadament unes 400.000 famílies. Aquest percentatge s'emmarca en una tendència experimentada a tot Europa d'augment de les unitats familiars d'un sol progenitor i posen en relleu el creixement de la monoparentalitat "no desitjada", que és aquella que afecta les persones que han de fer-se càrrec soles de la família després d'una ruptura i davant la negativa de la parella a pagar la pensió obligatòria.

Un segon aspecte que cal destacar és l'efecte de la immigració. Segons el mateix estudi, l'arribada de població forana també ha contribuït a augmentar el nombre de famílies monoparentals, ja que molt sovint és un membre de la parella qui s'endú els fills i/o filles i deixa el seu país d'origen, tot esperant un futur reagrupament familiar.

El context actual també ens diu que aquestes situacions vitals domèstiques, aquestes formes familiars, es consideren unitats viables i dignes de protecció vinguda de l'Estat. I que l'afebliment de les xarxes comunitàries i de parentiu i el deteriorament del mercat de treball aboca sovint aquestes dones a situacions de pobresa i de necessitat social. De fet, a la majoria de països de la Unió Europea les taxes de pobresa de les llars monoparentals superen les d'altres tipus de famílies, fins i tot les nombroses, que havien estat tradicionalment les que patien un risc més elevat de pobresa. El divorci o les separacions, d'una banda, representen la desaparició d'una font d'ingressos, i, de l'altra, de vegades els pares no compleixen les seves obligacions econòmiques envers fills i filles.

La vella Europa i les seves polítiques de suport a la monoparentalitat

Un àmbit on es podrien trobar respostes que ens orientessin i servissin de referent als diferents poders públics dels Països Catalans, així com també a les persones que viuen aquesta situació familiar, podrien ser les polítiques familiars d'altres països, com ara la Gran Bretanya i França, tot i que aquestes polítiques familiars han fet incidència en perfils de monoparentalitat que no coincideixen amb el nostre, el català. En el cas anglès, les polítiques familiars adreçades a les dones que tenen a càrrec seu fills i filles, l'Estat té com a prioritat que estiguin protegides i ajudades econòmicament. Aquesta prioritat s'explica per l'altíssim tant per cent de dones joves o adolescents embarassades o amb fills o filles sense pare reconegut o del qual no en volen saber res.

L'estratègia francesa, en canvi, es dirigeix cap a la incorporació d'aquestes dones al món laboral com una fórmula màgica per superar sovint unes situacions econòmiques d'extrema pobresa. A França, es creu que són les mares soles les que han de portar la responsabilitat econòmica dels fills i les filles perquè són les mateixes dones les que aspiren a arribar a aquest estatus. Per contra, al Regne Unit la situació és del tot diferent i les prestacions són selectives

i només s'atorguen quan el nen o la nena es troba en situació de risc social, mai per afavorir l'activitat professional de la mare.

Segons el sociòleg Lluís Flaquer:

“El disseny britànic de protecció a la monoparentalitat femenina provoca que les dones abandonin el mercat de treball quan tenen un/a nen/a per tornar a treballar a temps parcial a mesura que creixen els/les seus fills/les. L'Estat dóna suport assistencial a les mares soles o a les famílies amb dificultats, la qual cosa afavoreix que moltes dones s'allunyin del mercat de treball per no perdre aquests beneficis financers. I això és el que passa sobretot amb les dones que encapçalen famílies monoparentals. Al Regne Unit, el 80% de les famílies formades per un únic progenitor o progenitora i la seva descendència depenen de fons públics.”

Quina hauria de ser la finalitat última de les polítiques catalanes de suport a la monoparentalitat? Ajudar les persones que viuen aquestes situacions o fer-les espavilar?

La monoparentalitat ha de ser un estat provisional que cal superar com més aviat millor o ha de ser beneficiària de subsidis i ajuts indefinits?

Lluís Flaquer, al llibre *Les polítiques familiars en una perspectiva comparada*, ens obre una tercera via de monoparentalitat que es podria assemblar a la catalana o ser susceptible d'adaptar-la:

“A Itàlia, el tema de les mares soles ha rebut una escassa atenció per part dels sociòlegs i es manté al marge de la discussió pública. Pel que fa a les disposicions sobre benestar, les mares soles no es veuen ni se senten. En part, això és fàcil d'explicar: n'hi ha poques, i encara menys pares sols, i pocs nens o nenes menors d'edat viuen únicament amb un progenitor p progenitora o en una institució. A més, com a grup, les mares soles no semblen exposades al risc de la pobresa. Ni el seu comportament ni el dels seus fills o filles sembla que doni lloc a un problema social greu. Tampoc les famílies encapçalades per dones o els nens/nenes nascuts fora del matrimoni es consideren una amenaça moral per a la societat.”

Seria el model italià un referent per Catalunya? Cal tenir present que el pes de la família en la societat italiana és més gran que al nostre país.

Monoparentalitat catalana

L'augment de la monoparentalitat a Catalunya i les necessitats expressades per les persones que conviuen amb aquesta situació de manera circumstancial o permanent han dut les institucions europees a replantejar-se aquesta realitat i a buscar el compromís de les diverses institucions de cada país per fer una aposta clara per la defensa de la igualtat en aquestes noves expressions

familiars. El Govern de Catalunya ha elaborat un seguit de mesures adreçades a les famílies monoparentals, amb esperit pioner, perquè és la primera institució política del sud d'Europa i de l'Estat espanyol que ho fa.

Més enllà de la Llei de Suport a les Famílies de l'any 2003, el Govern català ha elaborat un decret que és el desenvolupament reglamentari d'aquesta nova sensibilitat política cap al fet monoparental. Un decret que inclou la creació d'un títol de família monoparental que permetrà censar aquestes noves unitats per gestionar amb més efectivitat els ajuts i avantatges que els corresponen, tot fent-los visibles a la resta de la societat, equiparant els seus drets i el seu reconeixement davant de l'Administració. Podran accedir a aquest títol de família monoparental aquelles persones que portin el pes familiar i no cobrin cap tipus de pensió, com les persones vídues i separades amb rendes baixes, però no les parelles separades que tinguin la custòdia compartida.

Aquest títol és una de les exigències històriques dels diversos col·lectius que defensen la monoparentalitat, com ara l'Associació de Famílies Monoparentals de Catalunya, i suposa el pal de paller que ha d'obrir la porta a l'accés d'aquestes persones a totes les mesures que aquest decret atorga i equiparar-se amb els ajuts que ja tenen les famílies nombroses. De moment, les famílies monoparentals es beneficien d'un ajut universal de la Generalitat per a la manutenció de fills i filles, que consisteix en una paga anual de 745 euros per infant menor de 6 anys. Amb el nou títol, es preveu disposar d'un conjunt d'avantatges i beneficis, tant d'establiments privats com del sector públic. Altres aspectes de la vida econòmica d'aquestes unitats familiars també quedaran sota l'aixopluc dels ajuts universals, com ara l'habitatge, l'ense-nyament o la cobertura del temps lliure dels infants durant el curs escolar o èpoques de vacances. És evident la millora substancial en les xifres especificades, i caldrà també reflexionar si les prestacions econòmiques, tot i que són necessàries, no tindran una quantia determinant si ho comparem amb el nivell de vida actual a Catalunya i el perfil de formació i possibilitats de reinserció o millora laboral del col·lectiu majoritari monoparental, que en aquests moments el formen les dones.

Segons la doctora Elisabeth Almeda, una de les investigadores del fet monoparental català i coordinadora de l'estudi *Les famílies monoparentals a Catalunya: perfils, necessitats i percepcions*, l'any 1996 el nivell formatiu de les mares soles era una mica inferior al que tenien els pares sols. Les mares es trobaven més lleugerament representades que els pares als nivells de primària i EGB, i sense estudis (36% i 25,26%, respectivament). En contrapartida, els pares presentaven percentatges més elevats en els nivells superiors i, a més a més, estaven més representats en els nivells més alts en la classificació de la formació, especialment en "llicenciatura i doctorat", amb un 7,25% dels pares davant d'un 3,55% de les mares.

Tot i que algunes persones expertes en el fet monoparental afirmen que aquesta diversitat de formes familiars es pot considerar un signe de modernització o un reflex de l'individualisme present en la societat occidental i en la tradició històrica catalana, caldrà preguntar-se si aquesta percepció també és vàlida per a les famílies monoparentals establertes en el

conjunt dels Països Catalans provinents de la immigració anomenada “no comunitària”. La classificació que fa l’Institut d’Estadística de Catalunya respecte a l’origen de la migració distingeix entre les persones comunitàries que provenen dels països de la UE i les no comunitàries, les de la resta d’Europa, Àfrica, Amèrica Central i del Sud, Amèrica del Nord i Àsia. D’aquestes dades es dedueix que els nuclis monoparentals comunitaris són els més importants numèricament i que mostren una forta preponderància de la viduitat (al voltant del 50%, indistintament del sexe de la persona principal). Sorpren l’aclaparador creixement que han tingut, prop d’un 172%, els nuclis monoparentals no comunitaris fins a l’any 1996; els homes i les dones d’origen africà són els que contribueixen més a aquest augment exponencial i superen la mitjana establerta. D’aquesta manera es col·loquen al capdavant de la distribució, seguits per les persones arribades de l’Amèrica del Sud. A l’extrem contrari, com a nacionalitat menys freqüent entre les famílies monoparentals catalanes, hi trobem Oceania i els EUA/Canadà. Si tenim en compte la variable sexe, és important destacar que és entre els nuclis monoparentals encapçalats per una persona procedent de l’Àfrica on es veuen menys diferències entre pares i mares, amb un 47,6 % i un 52,4%, respectivament, segons dades de l’any 1996. No es pot perdre de vista que la família nuclear d’origen africà basa la seva continuïtat en la transferència de responsabilitats en el fill primogènit i l’estadística podria explicar perfectament l’elevat tant per cent d’homes d’origen africà que accepten el rol de progenitor únic empesos per la força de la tradició, i que el factor que faria percebre la monoparentalitat com a signe de modernitat caldria atorgar-lo a les dones d’origen no comunitari i majoritàriament africà, que acceptarien el rol de progenitora única com a procés de modernització individual.

Les diferents cultures i nacionalitats en la Catalunya actual ens duen a entendre i a pensar les diferents maneres com aquestes cultures i nacionalitats viuen el fet familiar. Com més diversitat de tradició familiar, més complexa serà la resposta que aquestes persones donin a la realitat monoparental a què es puguin veure abocades. No és el mateix una família nuclear xinesa que una de Gàmbia, perquè tot i que coincideixen en l’esquema familiar bàsic, els rols i les responsabilitats dels seus components poden variar sensiblement en aspectes com ara el poder del matriarcat, l’autoritat patriarcal, el límit de les obligacions de les persones progenitores, el paper de les dones o filles i el valor afegit que es doni al primogènit, sense oblidar la importància estratègica dels casaments concertats. En conclusió, l’augment de la immigració en terres catalanes està comportant la convivència de diferents maneres, segons s’entenen les relacions familiars, un fet que afectaria directament els nuclis monoparentals.

Mai com ara la societat en general havia assistit a un univers de situacions amb orígens tan diversos però que culminessin en processos monoparentals. La monoparentalitat és com un gran calaix de sastre molt difícil d’ordenar. Hi ha un llarg camí entre admetre la seva existència i definir-la per donar satisfacció al plantejament de la situació i posar ordre a un desgavell tan generós en vivències positives i situacions adverses.

Tocant de peus a terra

La realitat monoparental a Catalunya, més enllà d'estudis i estadístiques, de registres i de taules de càlcul, la podem mesurar a través del testimoni de les persones que viuen aquesta gran responsabilitat i també intens desafiament. L'univers de persones que s'han seleccionat per ser entrevistades, tot i la petitesa d'aquest panorama, és representatiu de la realitat de la societat del país i s'ajusta a tots els perfils que en els darrers anys s'han detectat de monoparentalitat. Si la responsabilitat de ser progenitor o progenitora únics és l'excepcionalitat d'aquesta expressió de família, cal acudir als testimonis en primera persona per poder copsar la grandesa del repte d'esdevenir per voluntat pròpia pare o mare sense l'ajut o la convivència en parella.

El qüestionari que s'ha elaborat per a aquest capítol té un accent marcadament vivencial, perquè cal entendre que una família monoparental és un repartiment diferent de les emocions, responsabilitats i discursos. S'ha volgut deixar parlar els testimonis confrontant-los amb preguntes que trepitgen terrenys sensibles que potser poques vegades aquestes persones havien verbalitzat, amb el convenciment que d'altres en faran un ús des de la morbositat o la tafaneria.

Monoparentalitat femenina: Sara i Maria

La situació de monoparentalitat que viuen aquestes dues dones té un origen que quedaria molt lluny d'un pacte de separació pautat i correcte. Ambdues assumeixen la responsabilitat dels seus fills i filla fugint de situacions tenses i, per a una dona, vexants.

En el cas de la Sara –Jane Stewart, de 47 anys, que va arribar d'Anglaterra a Catalunya als 19 anys, la seva parella la menyspreava i la coaccionava a través de la pràctica de l'insult, una estratègia adreçada a lesionar la seva autoestima i a anul·lar-la el màxim possible com a persona i com a dona. Maria Ruiz Sánchez, de 46 anys i actualment administrativa en una empresa immobiliària a Barcelona, es va haver de fer càrrec dels seus dos fills, en aquell moment de 14 i 10 anys, després d'un procés de separació en què el pare va incomplir les seves obligacions econòmiques de manera reiterada.

En el moment de plantejar-los en quin moment van ser conscients de la responsabilitat de convertir-se en progenitores úniques, de formar família en absència de la parella, la Sara confessa que la soledat era el que més por li feia, la soledat d'haver de fer front a la convivència amb el seu fill, i, per contra, la Maria va tenir molt clar que l'estatus de progenitora única era l'única solució viable per tirar endavant la seva família, tot i la desfeta econòmica. Dues dones que tenen el convenciment de la seva responsabilitat com a mares, però hi fan front, tot i que no perden de vista que els seus fills i filles puguin trobar a faltar la presència paterna i reclamar-la en algun moment. I és que el desig de la Maria és que la seva filla i el seu fill, Raquel, ara de 16 anys, i Xavier, de 20, tinguin l'oportunitat de formar un model de família nuclear, és a dir, amb el pare i la mare i amb relacions establertes des d'un entorn de felicitat. Té clar que encara que trobés una parella mai no seria el pare dels seus fills. Entén que per a

ells l'estat de monoparentalitat serà definitiu i, en canvi, la Sara expressa el seu desig de refer la seva vida emocional amb un altre home, però buscar parella, de moment, no és la seva prioritat, perquè el dia a dia l'obliga a centrar-se en la supervivència.

El pitjor moment que recorda la Sara de la seva monoparentalitat és quan va sentir pànic en el moment d'haver d'assumir que ella era l'única responsable del seu fill de 5 anys. I un moment d'alliberament que recorda amb especial intensitat és quan el nen va deixar la llar d'infants per entrar a escola, que ella descriu com “una mica de tranquil·litat i d'estabilitat”. Les vivències de la Maria tenen un altre registre de dolor. Per a ella, els pitjors moments els va viure en presenciar l'“assetjament” del pare contra els seus fills per tal de forçar-los perquè anessin a viure amb ell. El millor, la satisfacció que sent en adonar-se que els seus fills, en fer-se adolescents, expressen un criteri propi que els ha alliberat de les pressions del pare i que ha provocat que la relació entre mare i fills sigui més plena i més sincera.

Cap d'aquestes dues dones se sent discriminada per la seva condició de progenitora única i, a més, fan que el seu entorn proper els ofereixi suport. En el seu àmbit laboral, la Maria gaudeix de la comprensió de la direcció de l'empresa i de les seves companyes i companys, que li permeten tenir un marge de maniobra suficient en el seu horari laboral per poder assistir a una tutoria de l'escola o anar al metge. Afirmar que aquestes persones “entenen perfectament la seva situació”, tenen d'ella una imatge de mare “força i lluitadora”, tot i que ella no s'hi reconeix, malgrat que en un moment excepcional com el que li ha tocat viure una persona no es planteja defallir, perquè “si caus, darrere teu cauen els teus fills”.

Tot i que viu en un pis de lloguer, la Maria diu que té una bona qualitat de vida, encara que admet que troba a faltar l'aportació econòmica del seu excònjuge. No rep cap ajut de l'Administració. La Sara ha rebut una paga durant diversos anys, la RMI (renda mínima d'inserció), tot i que la seva condició actual de treballadora autònoma –es dedica a la traducció i a l'ensenyament de l'anglès– l'ha obligat a deixar aquesta ajuda destinada a persones en procés d'inserció laboral. Troba a faltar, però, l'aportació econòmica que suposaria viure amb el pare del seu fill i, de moment, continua sol·licitant qualsevol ajut que li permeti guanyar temps per estar amb el seu fill i fer de mare i una major disponibilitat de la seva vida personal per projectar, a través dels seus estudis de dissenyadora gràfica, la seva sensibilitat artística, il·lustrant llibres per a infants i pintant. Se sent satisfeta on viu, molt a prop dels jardins del Teatre Nacional de Catalunya, un entorn que ella defineix com una illa màgica, on hi ha biblioteca, ludoteca, l'escola del seu fill i un mercat.

Tot i que el pare i la mare de la Sara es van divorciar, aquesta situació no va desfer els lligams entre els progenitors i la seva germana i el seu germà. Compta amb el suport de la seva família, que resideix a Anglaterra i a Itàlia. Espera que el model de família que construeixi el seu fill no sigui justament ni el de la seva infantesa ni el del seu present. La Maria, el que desitja amb més intensitat és que el seu fill i la seva filla siguin feliços, i creu que la satisfacció més gran a què pot aspirar és tenir salut per veure'ls créixer i convertir-se en persones honestes i respectuoses. “Que la vida els ensenyi, però que no els castigui.”

La pregunta més difícil que li ha plantejat a la Sara el seu fill “no es una pregunta, sinó un requeriment”. El nen pensava que si el seu pare no era a casa era perquè s’havia mort. La Sara li va haver d’explicar el perquè d’aquesta absència. La Maria admet, amb preocupació o alleujament, que la pitjor pregunta no li han fet. Encara l’espera.

Monoparentalitat d’home: Artur i Eugeni

L’Artur i l’Eugeni no són l’altra cara de la moneda de la monoparentalitat femenina. La realitat que viuen les persones que encapçalen famílies monoparentals i les vivències que els han empès a convertir-se en progenitores úniques ens poden fer reflexionar sobre un seguit d’estereotips instal·lats en la consciència col·lectiva i que insisteixen a transmetre la idea que els homes són menys propensos a fer-se càrrec dels fills i filles en solitari que les dones i tenen menys capacitat per fer-ho.

Les vides de l’Artur i l’Eugeni són del tot diferents. Les raons que els van dur a la monoparentalitat també ho són. No tenen cap connexió, però en les seves respostes s’hi pot notar determinació, convicció i equilibri. L’Eugeni, de 49 anys i nascut a Madrid, té tres fills “legals”, tal com ell ho defineix, en Cristóbal Francesc, de 14 anys; l’Anna, de 12, que viuen amb la mare a Nicaragua, i la Glenda Júlia, que viu amb ell a Barcelona. A més, té una altra filla que ell defineix com biològica i que viu amb una família al Maresme. Admet i assumeix que la seva monoparentalitat és la conseqüència d’una decisió. No hi ha culpables per senyalar. Té el convenciment que, com a progenitor únic de la Glenda Júlia, està complint amb totes les obligacions i, a més, assegura que no té dificultats per assumir-les, ni físiques ni morals, tot i que ha estat la seva professió com a empresari del sector pesquer a Nicaragua i els lligams emocionals amb els fills i filles uns obstacles que ha de vèncer o resituar per arribar a les certeses actuals.

Per l’Artur, vidu, que va perdre la seva dona per culpa d’una malaltia, convertir-se en progenitor únic ha estat un camí diferent. Va néixer a Barcelona, fill d’immigrants castellans, té 46 anys i en el moment de la mort de la seva parella el seu fill Daniel tenia 11 anys i en Joel, 8. És metge de l’Hospital Sant Jaume de Calella i completa els seus ingressos amb la pensió de viduïtat i d’orfandat. L’Artur admet que esdevenir progenitor únic és un fet difícil d’assumir i té el convenciment que una persona tota sola ho té molt complicat, a l’hora d’omplir la vida dels seus fills, i n’exposa dues raons:

“La feïnada inherent d’educar i acompanyar i fer costat en solitari els fills i que un home mai podrà fer de mare. No potser una mare, i encara menys les dues coses alhora.”

L’Artur creu que una família és una parella que s’estima amb fills i filles o sense i que comparteixen vivències físiques, intel·lectuals i emocionals. Desitjaria que en Daniel, que ara té 14 anys, i en Joel, de 12, gaudissin de l’amor de la seva mare, un buit que no es planteja omplir, tot i que no renuncia a trobar una companya amb qui compartir la vida. Diu que en

el dia a dia són moltes les ocasions en què troba a faltar el suport i la presència de la seva dona, però aprecia l'ajut que rep de familiars i amics, tot i que sap que no és suficient per vèncer la sensació de soledat i el pes de la responsabilitat que té.

Aquesta percepció de trànsit, d'eventualitat en la monoparentalitat, també la comparteix l'Eugeni. Per a aquests dos homes, el seu entorn més proper entén la seva situació, malgrat que l'Eugeni té clar que molta gent no entén la seva decisió de convertir-se en progenitor únic. Per ell, la família només és “una construcció historicosocial amb vincles genètics” i no vol rebre cap mena d'ajut de les administracions perquè les qualifica d’“eufemisme paternalista que amaga la discriminació i la injustícia d'aquest sistema”. No té la sensació d'estar discriminat, malgrat que és autònom i depèn del volum de feina que li arribi per subsistir treballant en el món de les arts gràfiques i l'edició. L'Artur tampoc no se sent discriminat, però creu que la gent no és conscient del que es viu quan s'és pare únic.

L'Eugeni té la certesa que els fills no fan preguntes difícils, sinó que són les persones adultes les que “ens posem un munt de dificultats per (no) respondre”.

L'Artur té clar el moment més difícil que ha viscut amb els seus fills perquè ho té escrit. Un poema que el seu fill Joel va fer poques setmanes després de morir la seva mare:

“Dedicat al meu pare:

Papa t'estimo molt. La mort de la mare ens ha arruïnat la vida, però sort que hi ets tu per fer-te petons i abraçades. Si et morissis tu, jo no aguantaria, encara que tingués una mica de família.”

Tenia 8 anys.

“No puc evitar plorar cada vegada que el lleigeixo o el recordo.”

La força del convenciment: Júlia i Marga

Les vivències de la Júlia i de la Marga les han transformat en dues dones que projecten un discurs clar i segur. La Marga, de 38 anys i nascuda a Barcelona, es va quedar embarassada de l'Imanol i el pare biològic no en va voler saber res. La pressionava perquè avortés, una possibilitat que ella considerava inacceptable. La Júlia es va decidir per l'adopció per aconseguir viure la seva maternitat en solitari, sense la presència d'un home que li fes de company i actués com a pare. Una circumstància extrema en un cas i una forta determinació en l'altre són les característiques principals d'aquests dos testimonis.

La Marga va ser conscient de les seves responsabilitats en veure la primera ecografia, i creu que només el seu fill pot dir si està complint les seves obligacions com a mare o no. “És cansat conviure totes les hores del dia amb el meu fill i gestionar tota sola casa-feina-educació”, diu. Agraïx tot l'ajut que està rebent dels seus pares i té clar que sense ells tot hauria estat diferent i més difícil, tenint en compte que la seva opció passa per feines esporà-

diques que no la lliguin per disposar de manera més lliure del seu temps. La família ideal que hauria de formar l'Imanol? La Marga no ho té clar, l'únic que desitja és que, faci el que faci, sigui feliç. Parlar d'aquest tema li costa, perquè “m'he acostumat a aquesta manera de ser mare perquè no n'he conegut cap altra.”

La Júlia ha arribat a la conclusió que la seva monoparentalitat serà transitòria si no implica l'arribada d'un pare per al seu fill Nil. Llicenciada universitària, treballa en el món de la comunicació, creu que té una qualitat de vida satisfactòria i es beneficia dels ajuts que li atorga el Ministeri d'Hisenda, amb 100 euros mensuals com a mare treballadora (durant 3 anys) i 745 euros anuals de la Generalitat per fill a càrrec (durant els primers sis anys). La Júlia té el convenciment que els pares i les mares separats/des o divorciats/des no haurien d'entrar en la categoria de famílies monoparentals perquè els seus fills i filles segueixen tenint un pare i una mare. A més, se sent discriminada respecte a les persones vídues amb descendència perquè cobren una pensió de viduitat i una altra d'orfanat per als fills i les filles, i ella creu que ha d'escollir entre un ajut o un altre. Una percepció errònia, atès que els ajuts són universals i no s'ha de triar.

La Marga diu que rep ben poca cosa, i el poc que rep és per la seva minusvalidesa i no com a mare sola. Es queixa del sistema que atorga beques de menjador, segons el qual “als progenitors monoparentals només se'ls dóna un punt, que seria l'equivalent a guanyar 500 euros més o menys a l'any! Troba injust que donin una beca a una parella que tingui un fill i només treballi un d'ells amb el mateix sou que guanya ella. Apunta un altre àmbit de discriminació cap a les mares soles en el món de l'empresa privada, que, segons la Marga “ja en les entrevistes de feina, la teva condició es valora de manera negativa”. Ara encamina els seus esforços de formació professional que la portin a l'administració pública perquè és un àmbit de treball on és més fàcil la conciliació familiar i laboral:

“Fins ara les famílies monoparentals hem estat discriminades perquè no es tenia en compte la nostra realitat. Les famílies nombroses, independentment del seu estatus econòmic, han tingut una sèrie d'avantatges, per exemple, a l'hora de triar escola, o descomptes en transports públics i matrícules universitàries que sortosament ara es faran extensives a les famílies monoparentals, que ens hem sentit en desavantatge logístic respecte a les famílies amb dos adults a càrrec dels fills i les filles.”

Creu que la seva situació milloraria si aconseguís un estatus professional que li permetés gaudir més hores del seu fill sense perdre (gaire) capacitat adquisitiva. El seu entorn més proper ha entès la seva elecció i se sent emparada pel seu cercle més íntim.

La pregunta més difícil que en Nil, de 5 anys, ha fet a la Júlia és: “Per què els altres nens tenen pare i jo no?” A la Marga, de moment, l'Imanol no li planteja preguntes de resposta difícil.

Eugeni Monge i Glenda Júlia Monge.

Foto: Andreu Puig

Monoparentalitat i nova ciutadania

L'últim testimoni d'aquest capítol ens fa conèixer una dona que tossudament s'ha mantingut fidel als seus sentiments i que ha lligat amor i maternitat. Jenny Monserrate, de 39 anys, va néixer a l'Equador i als 8 anys va quedar òrfena de pare. En aquest país es va enamorar i va tenir una filla i un fill d'un primer matrimoni. Una relació que no es va perpetuar en el temps, perquè qui era el seu marit no va reconèixer la paternitat de la seva filla Libet, ara de 18 anys. Sí, en canvi, la del segon fill, Henry, que ara té 15 anys. Aquest trencament va tenir com a conseqüència l'assumpció per part de l'àvia de l'educació de la seva néta i l'arribada a Catalunya de la Jenny i el seu fill. Un cop al nostre país, els sentiments de la Jenny la van dur a tenir bessons amb un altre home, també equatorià, una relació que tampoc va tenir continuïtat per una incompatibilitat manifesta entre el fill i el seu padrastre. Avui, la Jenny té a càrrec seu els dos bessons de 2 anys i el fill, que la va acompanyar des de l'Equador, i el seu somni passaria per poder reunir-se aquí amb la seva filla. Admet que la seva situació de monoparentalitat amb tres fills a càrrec seu i la seva vida laboral com a treballadora domèstica és una situació que la sobrepassa per tots cantons, tot i que no es planteja tenir una altra activitat professional perquè la que té és l'única que li permet una certa flexibilitat per poder tenir temps per als fills. Amb les vivències acumulades té clar que la monoparentalitat no serà transitòria, sinó definitiva, però confessa que s'esforça per mantenir uns lligams amb el pare dels bessons, perquè aquest home no renunciï a exercir la seva paternitat. No vol per als petits el que va haver de suportar la seva filla.

La Jenny pot tirar endavant gràcies al suport de l'Associació de Famílies Monoparentals de Catalunya, que li poden acollir, sempre que ho necessiti i durant unes hores al dia, els bessons a fi que pugui treballar. La presència a prop seu dels seus set germans també la fa sentir emparada, tot i que ella diu que encara no rep cap ajut de l'Administració, una qüestió que té pendent de revisar, perquè les seves obligacions superen les fronteres i el sentit de mare la du a ajudar econòmicament en la manutenció de la filla que va deixar en aquell país. Tot i el recorregut vital d'aquesta dona, no té cap problema per admetre que la família és el més important de tot, que el millor moment el va viure amb el naixement dels dos bessons, una maternitat desitjada, i el pitjor, quan es va separar de la seva segona parella.

La pregunta més difícil que la Jenny ha hagut d'encarar li va fer en Henry: "Qui prefereixes, el teu marit o jo, que sóc el teu fill?". A la Jenny no li van fer figa les cames: els fills, per ella, són el més important. Està acostumada a carregar-se la vida damunt les espatlles.

Qüestionari de l'entrevista als testimonis

Nom i cognoms, edat, com arribes a Catalunya en cas que no sigueu d'aquí i per què a Catalunya, on vius, quants fills tens, quines edats tenen, on viuen i amb qui, quina formació tens, en què treballes o per què no tens feina, quin sou tens, en què t'agradaria treballar...

Preguntes vivencials

- Quina situació/quin fet et va abocar a la monoparentalitat?
- Recordes el moment en què vas assumir plenament la teva condició de progenitor/a únic/a?
- Creus que estàs complint les teves obligacions com a progenitor/a? O n'hi ha algunes que no pots assumir físicament o moralment?
- Què és per a tu la família? Com és la teva família (pare/mare/germans o germanes, etc.)?
- Quin model de família voldries per als teus fills/es?
- Et plantejes la monoparentalitat com una transició o com un estat definitiu?
- Quin ha estat el pitjor i el millor moment des que ets o vas decidir ser progenitor/a únic/a?
- La gent que t'envolta, entén la teva situació? Com valoren la teva manera de fer de mare o de pare?
- On vius? Quina qualitat de vida creus que tens?
- Trobes a faltar l'aportació econòmica del cònjuge que no tens?
- Quins ajuts reps de l'Administració?
- Et sents econòmicament i laboralment discriminat/ada d'alguna manera, ja sigui econòmicament o en qualsevol altre aspecte?
- Quins canvis s'haurien de produir a la teva vida per guanyar en satisfacció de tota mena?
- Quina és la pregunta més difícil que t'han fet els teus fills/es?

Som famílies com les altres

Rita Marzoa

Joan Carles Freixenet,
Jordi Roman, Vasyi Freixenet
Roman, Dani Freixenet Roman.
Foto: Rosa Colell (S. Carbonell, SL)

Som famílies com les altres

Per a la filologia, la semàntica i la lexicografia, per primer cop i de manera científica, no devia resultar fàcil definir mots com *amor*, *llibertat*... sense que el recurs a la filosofia, fins i tot a la psicologia, n'ajudés a perfilar el sentit. Però certament la paraula que ens ocupa, amb una interessada càrrega moral, ha estat objecte d'una polèmica ja resolta. La ciència que defineix el significat de les paraules, i també una clara voluntat política i social, ha donat, per fi, com a resultat, allò que era de justícia, i que jurídicament hem convingut anomenar “matrimoni de parelles homosexuals”. I és que, aquest cop sí, una promesa electoral del 2004, l'any 2005 es convertia en llei, i avui empara centenars d'homes i dones que, arrossegats –com totes les persones que es casen– per la lògica de la convivència o per la passió més irracional i desbocada, decideixen contraure això, MATRIMONI. Però no només de matrimoni viuen les parelles, ni tampoc, òbviament, les que ens ocupen en aquest capítol, que són les que formen homes o dones del mateix sexe. En aquest capítol, donem veu a tres parelles homosexuals, dues de les quals casades, i la tercera, tot i la insistència d'un dels potencials contraents, encara no. I s'estimen, tu! I a més tenen fills i filles, i en un cas, una néta que encara no ha complert 1 any. Dues de les parelles, doncs, emparant-se en aquesta jove norma, han decidit casar-se, mentre que la tercera, emparant-se en la voluntat de “ser” sense signar, forma una família sense papers.

Com us comentàvem, el 2005 el Congrés dels Diputats, a proposta del Govern del PSOE, aprovava la Llei de Matrimonis Homosexuals, una reivindicació històrica i la normalització d'una situació socialment quotidiana que es feien realitat. Recordo que aquell mateix any vaig anar al casament de dues amigues, i pocs mesos després, al de dos amics.

Una llei que també permetia la sol·licitud d'adopció d'infants per part d'aquestes parelles. Si en el cas dels matrimonis homosexuals el percentatge d'homes i de dones que sol·liciten casar-se és equilibrat, en el cas de les sol·licituds d'adopcions és de 5 a 2 a favor dels homes. Una dada que s'explica tenint en compte que les dones poden ser mares biològiques amb més

facilitat que no pas els homes (per als quals trobar, aquí, aquell ventre amic o de lloguer que els ho permeti pot arribar a ser considerat delictes). Tot i això, moltes d'aquestes dones que desitgen ser inseminades a la sanitat pública es lamenten, avui encara, de les llargues llistes d'espera: poden trigar fins a cinc anys per ser ateses.

La Generalitat de Catalunya, pionera en aquesta normativa –la de les adopcions de parelles homosexuals–, va modificar la Llei de Parelles i Unions el març del 2005 per permetre que les parelles de gais i lesbianes que volguessin adoptar ho fessin amb més facilitats i garanties.

En la mateixa línia d'avançar en els drets d'aquest col·lectiu i les seves famílies, el Govern català va aprovar el Programa per al Col·lectiu de Gais, Lesbianes i Transsexuals el 2005 i el Pla Interdepartamental per a la No-discriminació de les Persones Homosexuals i Transsexuals, una iniciativa pionera al món i reconeguda internacionalment. Aquest pla es desenvolupa en vuit àmbits diferents (legislatiu i jurídic, laboral, salut, educatiu, cultural, de comunicació, benestar i participació i solidaritat) i preveu mesures com ara assegurar la normalitat i la visibilitat del fet homosexual en l'àmbit educatiu o en els mitjans de comunicació o retre homenatge als gais, lesbianes i transsexuals víctimes del franquisme.

El juny, el Congrés espanyol –per majoria absoluta i amb els vots en contra de PP i UDC– aprovava que homes i dones del mateix sexe es poguessin casar i adoptar, i el juliol la normativa entrava en vigor.

I és que la condició de les parelles, matrimonis, pares i mares, famílies de cònjuges del mateix sexe requereix encara que sigui subratllada, emmarcada i protegida per la norma. I no només per ser acceptada legalment, sinó també per poder manifestar-se socialment amb el cap alt.

La irrupció de la família homosexual

Els gais i les lesbianes han reinventat la família, perquè amb el seu model de vida han posat en qüestió dos dels eixos centrals del nucli familiar tradicional: el binomi home-dona i els llaços de parentiu exclusivament biològics, ja que els fills i/o les filles de les parelles homosexuals genèticament provenen o bé d'un o de les dues persones progenitores –en el cas de les lesbianes que es queden embarassades naturalment o per inseminació artificial, que és el més habitual– o bé de cap de les dues persones, que és el que passa en les adopcions.

Tot i que els gais i les lesbianes sempre han existit, es considera que les famílies homoparentals com avui les coneixem no tenen més de 20 o 25 anys. El que hi havia abans (i encara ara) eren fills i/o filles concebuts dins de matrimonis heterosexuales que es trencaven per la descoberta d'inclinació homosexual de les persones membres. Aquest trencament representava, en la majoria dels casos, la pèrdua dels drets sobre els fills i les filles a causa d'uns jutges que inhabilitaven els gais i les lesbianes com a pares i mares. A les conseqüències legals, evidentment, s'hi havia d'afegir el tràngol personal.

Afortunadament, les coses van canviant de mica en mica i avui la idea que la dona que vol ser mare ha de renunciar a tenir relacions lèsbiques ha quedat bastant relegada, si més no en termes legals. Amb tot, el col·lectiu homosexual encara està molt estigmatitzat socialment i gais i lesbianes han de fer grans esforços per defensar les seves famílies; per això, molts dels que fan el pas cap a la maternitat/paternitat s'estimen més ser invisibles i sovint abandonen la primera fila de l'activisme. A les lesbianes, el discurs més tradicional els exigeix la quadratura del cercle: com a dones, han de tenir fills per realitzar-se; com a homosexuals, han de renunciar-hi.

Les persones homosexuals que esdevenen pares i mares acostumen a buscar el suport dels seus davant d'aquesta decisió. Sovint les amistats són la principal font de suport, mentre que la resposta de la família és diversa, complexa i en molts casos decebedora. Les dones lesbianes molt especialment troben en la maternitat un punt d'inflexió en les seves relacions familiars, ja que accepten el no-reconeixement de la seva realitat per a elles, però no per als seus fills i filles, ja que creuen que les criatures tenen dret a tenir avis, àvies, oncles i tietes, cosins...

Per regla general, els germans i germanes accepten millor la maternitat/paternitat homosexual que les persones progenitores, i millor les mares que els pares. Sovint són més acceptables els fills i/o filles adoptius ("Pobret, segur que, malgrat tot, estarà millor aquí que allà!) que no pas els biològics ("Això és contra natura!"). D'alguna manera, el reconeixement del nét o néta és considerat un reconeixement indirecte de la família homoparental, però això no és tan senzill i es donen molts casos d'avis i àvies que es relacionen amb (relativa) normalitat amb el seu nét o néta, però que no dirigeixen la paraula al seu gendre o a la seva jove.

I què passa amb els fills i les filles d'aquestes parelles? Diversos estudis han demostrat que la socialització dels infants de famílies homoparentals no és diferent de la dels fills i filles de parelles heterosexuales, i que el seu desenvolupament psicològic és perfectament equiparable durant la infantesa i també posteriorment. Si de cas, existeix una major probabilitat que aquests nens i aquestes nenes pateixin burles dels seus companys i companyes durant la pubertat, però de la mateixa manera que també en pateixen els infants que porten ulleres, aparell dental, que són baixets o grassos. A més a més, aquells que lamentablement es preocupen per l'orientació sexual d'aquests infants han de saber que la majoria s'acaben definint com heterosexuales. La regla que diu que "les criatures fan el que veuen a casa" no funciona, entre altres coses perquè els nens i les nenes veuen moltes coses també portes enfora. Això sí, aquests infants segurament se sentiran més lliures que altres a l'hora d'expressar la seva sexualitat.

Si comparem aquesta realitat familiar amb d'altres, trobarem dues coses més o menys curioses: primer, les mares lesbianes són molt més sinceres amb les seves criatures que les parelles heterosexuales a l'hora d'explicar-los que han estat concebudes per inseminació artificial. Segon, la nova parella femenina de la mare generalment està més ben acceptada pels fills i filles que no pas una nova parella masculina (i heterossexual), perquè la dona no substitueix ni competeix amb el pare.

Les criatures es van adonant gradualment que la seva família és diferent. Al principi, observen el seu entorn familiar i el troben normal, però arriba un moment que veuen que la

seva manera de viure no és l'habitual. És aquell moment en què el menor preguntarà: “I com és que jo no tinc un pare i una mare?” Les persones progenitores hauran d'estar preparades per contestar aquesta pregunta, però sobretot per ajudar el nen o la nena a superar els prejudicis socials, el principal escull amb què es trobaran.

Ara us presento les nostres famílies.

Joan Carles i Jordi. Matrimoni. Viuen a Sabadell

El Vasyl i el Dani tenen a casa un pati preciós, ple de plantes exuberants que cuida el pare. Els pares d'en Dani i en Vasyl els deixen fins i tot pintar les rajoles de terrissa que cobreixen el terra. Hi pinten amb aquarel·les els seus noms. I ho saben fer en el seu alfabet i en el nostre. En Vasyl és el gran, té 8 anys i uns cabells rossos preciosos. Duu ulleres, té hipermetropia, i sort dels pares, que quan va arribar del país on va néixer van descobrir que la seva hipermetropia era altíssima. Va arribar a Sabadell amb 18 mesos.

En Dani, en canvi, té uns cabells negres brillants i uns ulls extremadament horitzontals. Ell va arribar quan tenia 2 anyets, una mica més gran que en Vasyl. En Dani dibuixa peixos en un mar amb diferents tonalitats de verd i blau, sembla que en conegui la profunditat. Al Vasyl el va anar a buscar el pare Jordi fa més de sis anys, i diu que sense fer-se'n càrrec s'hi va jugar la vida. Al Dani el va anar a buscar el pare Joan Carles, acompanyat d'una amiga (perquè les autoritats del país no són gaire amants del fet que dues persones que volen tenir una família, si són del mateix sexe, puguin fer-ho). En Dani i en Vasyl van a l'escola Teresa Claramunt de Sabadell.

I si fins ara només parlo dels nens és perquè als seus pares els passa el mateix que a tots els pares i les mares del món, i és que tot i que he vingut a fer-los parlar d'ells, no han trigat ni un minut a derivar la conversa cap als fills: com són, com els eduquen, que se'n senten molt orgullosos, com en són, de sensibles i intel·ligents, els “seus” nens –els millors del món! Vaja, el que fan tots els matrimonis amb família. I en Jordi i en Joan Carles, us ho asseguro, no en són l'excepció.

Fa més de 20 anys que viuen junts, els pares, i ja no recorden des de quan la militància forma part de les seves vides. No és res excepcional en la seva rutina ni tampoc els condiciona el dia a dia. Crec que fan de la militància una necessitat natural, com qui és progressista, conservador, practica el ioga o va al futbol els diumenges. És una manera d'entendre una realitat fins fa poc gens normalitzada i que volia accions a favor de la seva visibilitat. De joves a col·lectius gais, i ara, en la seva condició de pares adoptants que han hagut de coadoptar els seus dos fills, un d'ells és vocal de l'Associació Catalana de Famílies Gais i Lesbianes, i l'altre, un activista de les adopcions.

Són pares com els altres, i, si a vosaltres us ha costat temps i ganes ser-ho, entendreu que, com vosaltres, en Jordi i en Joan Carles expliquin des de molt endins l'esforç que els ha suposat arribar al “part”. I és que moltes sabeu què costa, perquè és un petit miracle, quedar emba-

rassada, en moltes ocasions. I que l'embaràs progressi adequadament, i que al cap de nou mesos el part vagi bé. Doncs imagineu si a això hi afegiu la incertesa d'allargar molts cops multiplicada fins a extrems indecents aquesta espera biològica, tenint en compte que el que desitges no ho podràs aconseguir sol, ni tan sols amb l'ajut de la teva parella, amb qui vols formar aquesta família. I si a més la teva condició sexual fa que hakis d'aconseguir el miracle gairebé en la clandestinitat.

En Jordi i el Joan Carles m'han ensenyat l'àlbum del seu casament, on curiosament hi he trobat amics! Després de 20 anys de convivència, la llei els va concedir la justa dignitat de poder fer allò que fins no fa gaire només la condició biològica permetia, i és que ja són matrimoni. Els seus pares i germans van plorar a la cerimònia, com ho fan tots els pares i germans. Els seus amics i amigues esperaven que els toqués la figurita del pastís. Les amistats del Vasyl i en Dani jugaven entre plat i plat al pati del restaurant després de la cerimònia. Ara ja, legalment, un i altre, pares per separat abans de convertir-se en matrimoni, poden ser pares legals del fill de l'altre.

Però aquesta llei és un gra de sorra en un desert d'incomprensió, i molts països no només no reconeixen aquesta legalitat, sinó que consideren aquests pares no aptes per poder adoptar les criatures.

En Jordi i en Joan Carles tenien el costum, des del 1990, d'anar cada any a cal notari i davant la figura legal es reconeixien com a parella, com a família, perquè en cas que a qualsevol d'ells els passés alguna cosa, l'altre fos reconegut com a parella. El 2005, un govern socialista aprova la llei que ha permès que puguin casar-se, ser un matrimoni. Però encara hi ha ments obtuses que pretenen dilapidar, amb paraules publicades, la felicitat d'una família que reconec feliç, que és el primer que hauria de ser una família; i normal, on s'esmorza al voltant d'una taula ben parada, es parla del que ha passat a l'escola o a l'esplai, es pinta a la terrassa, es va a passejar el gos, o de vacances al càmping, es veu el Club Super3, sempre que ho permetin els convidats o les convidades, i s'educa. S'educa en la llibertat, en l'amor, en la comprensió i l'acceptació de totes les realitats.

En Vasyl, un dia a l'escola, quan explicava que tenia dos pares, un que es deia Jordi i l'altre Joan Carles, va haver de callar un momentet, perquè un company, amb el pare i la mare separats, i la mare convivint amb una nova parella, va dir: "Apa, jo també en tinc dos, de pares!"

Discriminem quan som persones adultes, sense pensar que del que parlem és de realitats tossudes. Tampoc no podem caure en la carrincloneria de voler només donar una patina sentimental a la situació de parelles com la del Joan Carles i el Jordi, perquè no estem parlant –només– d'amor.

La realitat és tossuda, i com ells, milers d'homes i dones han volgut que es reconegui allò que no podia ser d'altra manera: que com qualsevol altre ciutadà o ciutadana tenen dret que la llei els consideri primer matrimoni i després, família. El 2005, un compromís electoral va convertir-se en llei, però no només per la voluntat explícita –que també– d'un govern en concret, sinó sobretot per la feina constant, molts cops feixuga, cansada, altres cops gratificant i energètica, de milers de Jordis i Joan Carles, malgrat consideracions moralistes que no tenen res a veure amb la legalitat ni amb la realitat.

Encara existeixen punts foscos en aquesta llei, com ara què passa amb aquells matrimonis entre homes o dones homosexuals de països on no es reconeix aquesta possibilitat (d'altra banda, la majoria) i que només són matrimoni aquí.

I què passa amb les adopcions com a parella o matrimoni de persones del mateix sexe, quan molts països no accepten l'homosexualitat en condició d'adoptant?

És agradable concloure una història deixant deures encara per fer.

En Jordi i en Joan Carles acaben la nostra conversa fent una broma, explicant-me una broma que diversos pares adoptants com ells van fer un dia en una visita al zoo. En passar davant l'aviari, un dels pares es va adreçar als seus amics i, llegint un rètol, els va dir: "Mireu, nois, aquest és el nostre racó!" Sabeu què hi deia? PAPAGAIS!

Carme i Txell. Matrimoni. Viuen a Sitges

En el seu casament, el sentiment era de felicitat per moltes coses: perquè elles, que s'estimaven, feien un dels passos més importants de la seva vida, i perquè elles, que feien una cosa tan normal, podien finalment fer-la.

L'altre pas fonamental a les seves vides l'havien fet anys abans, quan van decidir recórrer a la inseminació artificial en un centre privat per poder concebre la Martina. Elles, que biològicament podien tenir fills, també es lamenten avui de les dificultats que comporta fer-se inseminar a la sanitat pública, quan s'hi va com a mare sola. El cert és que a casa nostra aquest no és un motiu de discriminació: la llei empara qualsevol dona que, amb parella o sense –sigui la parella home o dona–, si no pot concebre sense ajuda, pugui rebre el tractament gratuït. El problema, i aquest sí que el reconeixen tant les afectades i les seves plataformes reivindicatives com l'Administració, són les llargues llistes d'espera, de manera que hi ha dones a qui es diu que caldrà que esperin fins a cinc anys per poder ser inseminades. Us imagineu què pot comportar psicològicament i físicament aquesta espera...

Algú va llegir al seu casament un text de Lobo Antunes. I va ser romàntic i emotiu, com tots els casaments.

La seva no ha estat una història fàcil. I com moltes famílies, no se n'han considerat fins que no ha arribat la Martina i ha fet que elles visquessin la seva relació d'una altra manera i que les famílies respectives acceptessin que eren més que, com diu la cançó, "dues dones que es donen la mà". La Carme fins i tot recorda el moment que va adonar-se que realment amb la Txell formava una família: va ser quan la seva àvia, de 84 anys, va saber que estava embarassada i li va dir: "¿Será verdad? Pues me alegro mucho por vosotras!" I també el que li va dir el seu pare: "Tú sabes que no va a tener padre, ¿no?" Aquelles contradiccions morals i sentimentals amb què més d'una generació ha hagut i haurà de lluitar en pro de la felicitat i la normalitat.

En el cas de dues mares, no és fàcil tampoc per a la que ha decidit no ser-ho de manera biològica. La Txell és l'altra part de la parella. La decisió de qui havia de concebre, per raons

mèdiques, va ser inqüestionable, ja que la Txell no podia. I això, culturalment, pot comportar moltes coses, pot remoure'n moltes a l'interior, i en aquest cas una part de la parella va haver de renunciar a l'embaràs i el part. Això no passa en el cas de parelles heterosexuales. Ni tampoc en parelles d'homes que volen ser pares adoptants. Però sí que passa quan les mares de família són dues dones, biològicament capaces de ser-ne, de mares. I la Txell només va començar a sentir-se'n quan la Martina va decidir dir-li "mare".

La família Carme-Txell-Martina no ha estat mai gaire "activista" i, tot i que reconeixen haver participat en reunions de mares lesbianes i haver-ne rebut consells molt interessants que els han anat molt bé, no els acaba de convèncer relacionar-se a través d'aquesta mena d'organitzacions, que és una mica entrar al gueto. Pensen que la normalitat passa per relacionar-se naturalment amb les persones que les envolten, i no pas buscar en la complicitat de la condició homosexual una manera de fer front al dia a dia.

La Martina, que és la tercera de la família, de menuda sí que preguntava per què no tenia pare. És una de les constants curiositats dels qui som família heterosexual. La resposta, la va donar ella mateixa, i no deixa de ser d'una lògica aclaparadora: "Doncs perquè jo tinc dues mares!" "I sí senyor!", hauríem de dir.

Avui la Martina és filla de la Carme de manera legal i estan tramitant-ne la coadopció. La irracionalitat del sistema volia el nom d'un pare per inscriure-la al registre, i com que no els van acceptar el de Napoleó Bonaparte –no s'ho devien creure–, van optar per posar-hi el del pare de la Txell, en Ramon. I esperen que el jutge que ha d'avaluar el seu cas no sigui tan reaccionari com aquell jutge murcià que va denegar la coadopció dels fills d'una lesbiana a la seva parella.

Des de l'any 2005 això ha canviat, i ara la Llei 3/2005, del 8 d'abril, de modificació de la Llei 9/1998, del Codi de Família, de la Llei 10/1998, d'Unions Estables de Parella, i de la Llei 40/1991, del Codi de Successions per Causa de Mort en el Dret Civil de Catalunya, en matèria d'adopció i tutela, i la Llei 13/2005, de l'1 de juliol, per la qual es modifica el Codi Civil en matèria de dret a contraure matrimoni permeten que els gais i les lesbianes puguin adoptar criatures conjuntament, en parella, i en el cas d'infants anteriors a la relació, que un/a adopti el fill o filla de l'altre/a.

La Carme encara se'n recorda del crit que li va fer, entre contracció i contracció, a la llevadora de la Corachán el dia que havia de néixer la Martina: "Que no hi ha pare!" Era amb la Txell i la seva germana quan li van fer la pregunta del milió, abans d'entrar-la a la sala de parts. I la seva resposta, la més lògica en aquell moment.

Alex i David. Parella. Viuen a Barcelona, però no per gaire temps

L'Àlex és dels que pensa que tothom, per naturalesa, és bisexual. Ell va casar-se l'any 1978 amb la seva nòvia de feia anys. Van fer una vida molt condicionada pels cànons familiars. Eren nòvios des dels 15, i ho van ser uns deu anys. La inèrcia, la lògica, allò que és normal, els va dur a fer el pas. I no era que no s'estimessin, que s'estimaven, però la decisió va ser lliure?

Madura? Segurament –reconeix–, no. S’entenen molt bé, i era la manera ràpida i pactada de marxar aviat de casa.

Nascut el 1952, educat als jesuïtes, fill d’una família de classe mitjana-alta, amb uns pares intel·lectualment competents, capaços d’acceptar de portes endins que els fills experimentessin, volessin, pensessin –però sense qüestionar el que està convingut socialment–, l’Àlex entén que tot plegat va fer que fins molt tard no pogués acceptar allò que dins seu es mostrava cada cop que podia. L’educació feia que reprimís el que, en la intimitat i l’anonimat de constants viatges a París per formar-se i treballar, es transformava en descoberta de la pròpia sexualitat. L’Àlex és l’hereu natural d’una família del tèxtil del Vallès que un dia va decidir que la seva dedicació professional havia de ser una altra, el periodisme, que alimentés el seu estómac, però també intel·lectualment l’esperit. I es reconeix poc activista; però, tot i així, al David el va conèixer en un acte de solidaritat amb una parella de Sabadell expulsada d’un local per haver-se besat en públic (ui, he omès un detall, eren dos homes!).

No va haver-hi un moment concret, i reconeix que el final del seu matrimoni no va ser pas pel reconeixement de la seva homosexualitat. Sí que sentia que la seva bisexualitat el condicionava, i ella era radicalment homòfoba. Mai no en va poder parlar obertament amb la mare de la seva filla i el seu fill. I l’autonegació va ser prou forta i molesta perquè decidís trencar amb allò que el feia infeliç. I un cop va aconseguir treure prou força per explicar-ho a la dona amb qui compartia la seva vida, contràriament al que pensava, ella no hi va reaccionar en contra. Ben al contrari: fins i tot avui dia mantenen una bona relació.

El David i l’Àlex es van conèixer ara fa vuit anys. En David és força més jove que l’Àlex, i és de Bellvís, al Pla d’Urgell. I contràriament al que podria semblar, tot i que era molt més jove, potser qui va tenir més problemes per poder tirar endavant els seus desitjos de parella va ser el David. L’Àlex havia tingut abans altres relacions, el David no va ser el primer “nòvio” que tenia després de posar punt final a la seva relació familiar heterosexual. I algunes d’aquestes relacions anteriors havien fracassat perquè –reconeix– el fet de tenir fills no facilita una relació d’aquestes característiques.

En David és un company ideal del pare per als dos fills de l’Àlex, i s’ha convertit en el gendre perfecte i el soci exemplar per als pares i els germans del Gorina. Però que el teu company sigui pare de dos adolescents en el moment de conèixer-se no ajuda.

L’Àlex encara recorda quan va comunicar als seus fills que era gai. No va ser un moment gens fàcil. Tots dos tenien entre 14 i 15 anys. Primer li ho va dir a la seva filla, per edat, i ella li va respondre sense pensar-s’ho que ja era hora que li digués el que feia temps que ella ja sabia.

El fill de l’Àlex ho va saber en un any sentimentalment molt complicat per al pare. Acabava de posar punt final a una relació i el trencament l’havia deixat més que descol·locat. En el moment en què ho estava passant pitjor es va produir la conversa. Sortien –per descomptat– del cinema. El noi li va preguntar que sentia que feia temps que no estava gaire bé amb ell, li va dir que notava que estava patint per alguna cosa i que li sabia greu que no hi tingués

prou confiança per dir-li de què es tractava. Era el moment. El seu fill va plorar i li va dir que comptés amb ell per al que calgués. No sempre deu ser tan fàcil.

Reconeix, però, que amb els seus fills no és capaç de parlar obertament de sexualitat. Probablement no ho ha sabut transmetre. Forma part de la seva privacitat i dels propis i íntims prejudicis. Sí que en parla obertament amb les persones amigues i conegudes, i fins i tot amb gent que ha de conèixer. I és que encara recorda com es despullava al mític *Germans de Lluna*, de Catalunya Ràdio, aquelles nits d'estiu de fa molts anys.

Ara l'Àlex té una néta que es diu Sara, i en David fa temps que li demana de casar-se. No entra als seus plans formalitzar la seva situació: no creu en el matrimoni, ni en l'homosexual ni en cap altre. Però tots dos, tots cinc, tots sis o els que siguin a la família saben molt bé com fer-se feliços. I si no, ja n'aprendran, que la família ha de servir per a aquestes coses.

Ara seria fantàstic que aquesta experiència de compartir naturalment el fet de ser família amb en Joan Carles, el Jordi, en Vasyl i el Dani; la Carme, la Txell i la Martina; l'Àlex i el Pau, amb tot el que ell suposa i proposa, ens encomanés més que correcció política, exemplaritat administrativa o anècdota pseudoliterària. I si no, proveu de conèixer realitats com les que hem exposat aquí. Experimentar amb realitats diverses hauria de ser una de les premisses per voler créixer com a civilització, encara que aquest concepte pugui sonar –i no vol ser-ne– grandiloqüent.

Som multitud i ens sabem organitzar i estimar

Tate Cabré

Marta Mas, Alexis Clavell, Jan
Clavell i Mas, Vinyet Clavell, Júlia
Molins i Jordi Molins.

Foto: Rosa Colell (S. Carbonell, SL)

Dues llars, una família

Mentre em talla el cabell en una perruqueria de Sant Cugat del Vallès, la Sonia -boliviana de Cochabamba, mare divorciada que forma família monoparental amb un fill adolescent càrrec seu- em comenta que té una clienta “iaiona” escandalitzada perquè el nen que sol jugar al seu carrer, davant de casa seva, li ha dit que té dos pares, i “on anirem a parar?” La Sonia fa anar la pinta i les tisoires com ningú. I entre flist-flast i clac-clac em confessa amb complicitat de dona-perruquera-divorciada-amb-fill a dona-periodista-divorciada-amb-filles, que la senyora és molt bona persona i encara més bona clienta, però que “viu en un altre món”:

“Diu que sempre veia el nen jugant amb un senyor que deia que era el seu pare. Però un dia, en veure’l jugar amb un altre home que li feia encara més cas que el primer, li va preguntar: «És el teu tiet?» Amb tota la naturalitat del món el nen va dir «Noo! Aquest també és el meu pare. Tinc dos pares!»”

Tinc dos pares, dues mares, vuit avis i una pila de germans... A causa de les grans transformacions socials que hem viscut a Catalunya en els últims anys, i per la caiguda del model hegemònic de família tradicional, les famílies reconstruïdes o reconstituïdes s’han duplicat. Segons les estadístiques de l’Institut Nacional d’Estadística (INE), que les compta per primera vegada juntament amb les parelles de fet, han augmentat un 155% entre 1991 i 2001. Segons l’*Enquesta demogràfica 2007* de l’Institut d’Estadística de Catalunya, les famílies reconstituïdes representen el 6,2% del total d’unions amb fills o filles. Com són, com viuen, quines penes i quines alegries tenen les famílies reconstituïdes? Tradicionalment, la família reconstituïda era la que es formava quan un vidu o una vídua amb fills o filles es tornaven a casar. Avui, als vidus i a les vídues s’hi han afegit els divorciats i les divorciades, que solen casar-se per la via civil o formar parelles de fet. Per crear un esquema bàsic,

podríem dir que la família reconstituïda es forma quan un dels membres de la parella, o bé tots dos, han tingut famílies anteriors i creen una nova llar amb la intenció d'integrar-hi els fills i/o filles.

Aquests arriben a la nova unió com a infants o com a adolescents, i es troben amb un nou pare o una nova mare i amb nous germans i germanes. El procés es pot repetir una o diverses vegades al llarg de la vida d'un infant. Es calcula que al voltant d'un 25% de nens i nenes viuran i seran criats en una o més famílies reconstituïdes abans de ser persones adultes. L'Imma, psicoterapeuta i professora a Sant Cugat del Vallès de reiki –tècnica oriental de sanació amb les mans–, ens parla de la bona adaptació de la seva filla gran a dues famílies reconstituïdes successives. La Jesica té 25 anys i viu i treballa independentment a Castelló:

“Quan vam començar amb el meu segon marit, la Jesica tenia 3 anys i no va tenir cap problema d'adaptació. Va tenir dues germanetes, l'Aida i la Yasmina, que ara tenen 17 i 19 anys, i sempre va ser una nena responsable i madura per a l'edat que tenia. Quan em vaig separar del segon marit, la Jesica tenia 13 anys i teníem una molt bona relació mare-filla, érem amigues. Ella sabia que a mi m'agradava el Martí, que era el professor de música de les tres nenes i, petita com era, s'ho va manegar perquè sopéssim els dos sols. Va funcionar, fa onze anys que ens vam casar i vam tenir un fill, el Martí, que ara té 10 anys.”

70

Unes consideracions terminològiques

Dels contes i de la literatura popular hem heretat els clixés que les madrastres són pèrfides com la de la Blancaneu, i les germanastres, odioses com les de la Ventafocs. Tan pejorativa resulta aquesta herència que les famílies reconstituïdes catalanes han optat per no utilitzar la terminologia tradicional.¹ Els nens i les nenes solen referir-se al nou pare/nova mare pel seu nom de pila, “l'Àlex, la Maria...”; de manera afectuosa, “el meu segon pare” o “la meva segona mare”, o bé amb més distanciament “el marit/el company/la parella de la meva mare” o “la dona/la companya/la parella del meu pare”. Quan la relació és d'antipatia, tanmateix, apareixen els termes tradicionals amb tota la cruesa de les seves connotacions negatives: “la meva madrastra no em deixa sortir...”, “el meu germanastre m'ha pres la Play...” L'Artur i la Montse són escultors i viuen en un mas de Reus amb els fills de la Montse, de 28 i 29 anys, des que en tenien 6 i 7, respectivament. A l'Artur mai no li ha passat pel cap que el poguessin anomenar “padrastra”:

“Ells sempre han tingut molt clar que jo els he estimat i educat i he fet amb ells les funcions de pare. Potser hi ha influït també que ells no han tingut relació amb el seu pare biològic. Em diuen pel meu nom de pila i jo no hauria acceptat mai que em diguessin «padrastra».”

Artur Aldomà-Puig, Montse Iscla, Gerard Aldomà Iscla i Gina Aldomà Iscla.

Foto: Joan Ratera (S. Carbonell, SL)

1. Aquestes connotacions tan negatives no es donen en altres llengües com l'anglès, on s'utilitzen sense prejudicis els termes *stepfamily* (família reconstituïda), *stepfather* (padrastra), *stepmother* (madrastra), *stepbrother* (germanastre) i *stepsister* (germanastra).

Què en diuen les lleis?

Des del punt de vista de la llei, els fills i/o les filles ho són del pare i de la mare biològics, i aquests sempre seran responsables de la seva educació, manutenció i altres necessitats encara que s'hagin divorciat, hagin format noves famílies i convisquin amb altres parelles cadascun per la seva banda.

Ara bé, encara que des del punt de vista jurídic la família la marqui la genètica, hi ha alguns aspectes en què les lleis, encara que no parlin explícitament de la família reconstituïda, la donen a entendre, com quan es considera que formen una unitat familiar tots els que viuen sota un mateix sostre –independentment del parentesc– a l'hora de demanar subvencions, omplir els impresos del padró, del cens electoral, etc.

Un altre àmbit jurídic en què apareix un concepte similar al que socialment entenem com família reconstituïda és el de la violència familiar. El Codi Penal reconeix implícitament la família reconstituïda quan considera el maltractament d'un cònjuge o convivent cap als fills i les filles de la seva parella com a violència familiar. El Codi Penal protegeix els infants i la seva mare o el seu pare i castiga la persona maltractadora dins l'àmbit de la violència familiar.

72

Els diferents tipus de famílies reconstituïdes

Sobre la base estructural que hem definit al principi s'hi van afegint moltes variacions, ja que la nova parella pot formar-se amb una persona soltera o vídua, per la qual cosa no hi ha excònjuges pel mig, poden tenir fills i/o filles en comú, adoptar-los o acollir-los, afegint-los als anteriors, poden mantenir bones relacions amb els seus ex o poden no tenir-hi cap mena de relació...

I d'aquests i d'altres factors dependrà la bona relació entre els fills i/o les filles i el seu nou pare/mare/germans o germanes, amb els quals conviuran permanentment o amb la freqüència que dicti el règim de visites de les persones progenitores i els fills i/o les filles de les famílies separades i divorciades. L'Alexis i la Marta viuen a Mataró amb el Jordi i la Júlia, de 9 i 11 anys, fills de la Marta, i el nen d'onze mesos que han tingut en comú, el Jan. Una vegada a la setmana i en caps de setmana alterns tenen amb ells la Vinyet, de 5 anys, filla de l'Alexis, i quan els nens van a veure el seu pare, que s'ha tornat a casar, són amb el nou germà, de sis mesos, el Pau, i el fill de 16 anys de la dona del seu pare, l'Arnau. La Marta explica:

“Els meus fills s'han adaptat totalment a la nova família, han crescut junts amb la Vinyet i se l'estimen moltíssim, i també s'avenen amb la família reconstituïda del seu pare. El naixement del Jan ha estat un aglutinant, i també el naixement del Pau. És molt divertit, perquè han tingut dos germans en un any que no són bessons i, a més, tres cosins!”

Com més petits siguin els infants, més fàcil serà l'adaptació

A les famílies reconstituïdes, els infants o adolescents s'han d'adaptar a una persona adulta que representa l'autoritat familiar i amb qui no hi tenen cap vincle genètic. Aquesta adaptació al nou progenitor/a és relativament fàcil quan els infants són petits i tenen escassos o nuls records de la convivència amb el seu pare o mare genètics:

“La Yasmina i l’Aida tenien 6 i 8 anys quan ens vam casar el Martí i jo, i l’adaptació va ser molt ràpida i molt fàcil perquè a ell, que té nou germans, li agradava molt viatjar, fer activitats amb els nens, tocar instruments...”

“La Gina i el Gerard tenien 6 i 7 anys i van passar de viure en un poble de l’Alt Urgell, Castellciutat, al mas de Reus. La vida aquí no els va costar gens; a l’escola una mica més. Al nen de seguida el vaig pujar dalt del tractor i la nena jugava amb les gallines, els gossos, els cavalls... S’ho passaven molt bé. Ara tenen 28 i 29 anys i la Gina viu independitzada, però ve a veure’ns sovint i ens estimem molt. Tant, que estem mirant de posar-los els meus cognoms. Vam anar a un advocat i no sabia com fer-s’ho, ha! ha!... Ara ja en tenim un que va més ben encaminat.”

Quan els fills o les filles ja han entrat a la primera adolescència, l’adaptació no és tan senzilla. Solen tenir bons records de la vida quotidiana amb la família anterior –quan, sàviament, els pares els van estalviar els possibles mals records–, no volen més canvis a la seva vida i solen mostrar actituds de rebel·lia cap als nous membres de la família reconstituïda:

“La Jesica va tenir un moment difícil en què es va posar rebel a la primeria de ser amb el Martí. Tenia 13 anys. El meu anterior marit havia estat autoritari i potser ella tenia por que el Martí també ho fos. Durant els anys que havíem estat soles, ella m’ajudava molt a casa, amb les nenes petites, i estàvem molt unides.”

En alguns casos, després de lluitar en va durant uns anys per una bona relació amb els fills i/o filles nouvinguts/des, els nous pares i mares se senten definitivament rebutjats, es descoratgen i llancen la tovallola. A partir de llavors imposen poca disciplina i control i minva la qualitat de l’educació que reben els fills i les filles de la família reconstituïda. Aquest no és el cas de la Margaret, periodista, que es va casar amb un vidu amb dos fills adolescents i rebels:

“Em vaig trobar amb dos joves de 14 i 18 anys als qui un càncer havia robat una mare amb la qual havien crescut superprotegits i, segons la meva opinió, malcriats. No entenien els conceptes de respecte i autoritat. Estaven massa acostumats que els altres fessin les coses per ells. Així doncs, em vaig haver d’arremangar i posar-me a construir alguna cosa semblant al meu concepte de llar, potser una mica antiquat (...) El meu ànim de vegades flaqueja i

*defalleix. M'assetgen les ganes de llençar-ho tot a mar. He de ser forta, he d'aguantar. Hoestic
-ho estem- aconseguint!”*

Els fills emmarats rebutgen el nou pare

Pel que fa als nens i les nenes que entren en una família reconstituïda després d'haver viscut uns anys amb la mare sola, hi ha estudis que afirmen que les nenes mostren més reticències cap al padrastre que els nens, com és el cas que hem vist de la Jessica amb el Martí. Una vegada superada la crisi del divorci, les nenes solen construir una relació estreta amb la mare que senten amenaçada quan aquesta es torna a casar. Ho demostren expressant la seva rebel·lia cap als dos progenitors. En canvi, els nens solen establir relacions positives més fàcilment amb els nous pares. Tanmateix, els tòpics no sempre són norma, i una excepció la tenim amb el que ens explica l'Artur:

“El Gerard i la seva mare estan molt units i de vegades fan coses sense consultar-me; jo em disgusto i si tinc un rampell acabem discutint. Però com que hi ha un bon fonament, una gran estimació, la balança sempre s'inclina cap al costat bo, i així portem 22 anys junts.”

Les filles rebutgen la nova mare

En el seu estudi sobre els efectes que té sobre els fills el fet de viure en una família reconstituïda, la sociòloga britànica Susan Golombok apunta que quan aquests es troben amb una nova mare experimenten més dificultats que quan es troben amb un nou pare, especialment si són noies. Golombok apunta que les nenes s'aniran avenint amb les noves progenitores amb el pas del temps, així que entrin a l'adolescència i millori el seu equilibri psicològic. Golombok afegeix que les dificultats de convivència acostumen a ser més grans amb les dones perquè aquestes són les que generalment s'impliquen en el dia a dia, mentre que els homes viuen més hores fora del domicili familiar. La Júlia ens explica:

“A mi m'agrada molt anar a casa del meu pare, però quan la Mireia em fa tenir el Pau em canso una mica, perquè a casa també em fan tenir el Jan i jo vull sortir i anar a llocs, i a la Mireia li agrada ser a casa. Si li dic al meu pare que vull fer coses sempre em diu: «preguntali a ella»; i ella diu que no i jo m'avorreixo.”

Quan el nou pare o mare dòcils es tornen estrictes

Malgrat que al començament tots els nous pares i mares busquen l'aprovació dels nens i les nenes i es comporten de manera amable i sol·lícita, la necessitat d'educar els fills i les filles

Martí Marín, Imma Baselga,
Martí Marín Baselga,
Aida Espelosin Baselga,
Yasmina Espelosin Baselga i
Bruna Marín.

Foto: Marc Vilallonga

fa que de manera gradual imposin la seva autoritat amb mesures correctives i disciplina. L'Artur comenta:

“Jo tinc vocació d'educador, hauria d'haver estat professor, perquè a més d'educar els meus sempre volia educar els altres... Quan el Gerard i la Gina van arribar, vaig veure ràpidament la gran responsabilitat d'educar-los. Jo ja coneixia el tema perquè havia pujat el meu fill David, que va morir d'un accident als 19 anys. El segon dia de ser amb ells es barallaven per una bicicleta i jo els deia que una estona cadascú. No em feien ni cas i els vaig pegar un bolet. Molt lleuger. Perquè entenguessin el sentit de l'autoritat. La baralla es va acabar de cop. També els donava responsabilitats i premis.”

Els trencaments definitius són difícils de superar

Malgrat que en la majoria de casos els infants segueixen un règim de visites amb el pare o la mare biològics amb qui no conviuen, de vegades aquest contacte és molt escàs o es trenca del tot. L'Imma conta el cas de la seva filla gran:

76

“Quan la Jesica va tenir 19 anys va voler aproximar-se al seu pare, que vivia a Castelló, i amb qui sentia que tenia una assignatura pendent, ja que no hi havia conviscut gaire. I veient que aquí no li agradava gaire el funcionament de la universitat se'n va anar a estudiar allà, independitzada, en un pis prop del seu pare que ell li va deixar. El seu pare va reconstruir la vida amb una altra dona i tenen bona relació. Fa cinc anys que hi viu, és molt feliç i quan ve a veure'ns tenim unes xerrades fantàstiques, ens demana consell, al Martí i a mi...”

Els nous germans i germanes

A més d'acostumar-se al nou pare/mare, en moltes famílies reconstituïdes els infants hi troben nous germans i germanes. El germà que neix de les noves famílies sol fer d'aglutinant dels fills de les dues bandes. Ho explica l'Imma:

“El Martí petit, que té 10 anys, és el germà de les meves filles –la Jesica, l'Aida i la Yasmina–, i de la Bruna, la filla del Martí, que té 13 anys i viu amb la seva mare, però com que tenim custòdia compartida ve amb nosaltres dos dies a la setmana a dormir i en caps de setmana alterns. Sobretot comparteix la música i els entreteniments amb la Bruna, que és la que és més de la seva edat, però també s'estimen molt amb les grans.”

“Com a les pel·lícules de Hollywood”

La bona relació de la nova família amb els anteriors cònjuges és beneficiosa per a les filles i fills comuns i nous. Al cap d'un any d'haver-se separat, superada l'etapa de dol pel trencament, una especialista en art va refer la seva vida sentimental, alhora que ho feia el seu ex, pare dels seus fills. Dotze mesos després reconeixia amb grata sorpresa que la bona relació d'ella i dels seus fills amb el pare biològic genera una harmonia de la qual no pensava que podria arribar a gaudir:

“Alguns cops em plantejo si estic vivint a Hollywood... T'adones que has passat a formar part d'aquelles històries de telenovel·la on tothom és amic de tothom i fins i tot acaben sopant junts.”

L'atracció de la sang pot resultar negativa

A l'estudi que hem esmentat diverses vegades de la sociòloga Golombok sobre les reaccions dels nens i les nenes a les famílies reconstituïdes s'esmenta una enquesta a gran escala realitzada al comtat d'Avon, a la Gran Bretanya, que va demostrar que molts pares i mares són més afectuosos amb les filles o fills biològics que amb els de les seves parelles, la qual cosa es tradueix en conseqüències psicològiques negatives per als infants. Tanmateix, hi ha molts casos que demostren que el vincle genètic no és determinant en l'exercici de la funció parental:

“Tinc sis fills, alguns són adoptats i d'altres són fills biològics. I crec que puc dir, fins i tot jurar, que sento exactament el mateix per tots ells, i que considero que els sis són fills meus. M'he preguntat una vegada rere una altra si en el cas que ens trobéssim en un vaixell que s'enfonsa –bé, resulta que jo tinc un vaixell, de manera que l'exemple no és irrellevant– tindria preferència per un fill biològic abans que per un fill adoptat. I la resposta és, amb tota certesa, que no.”

Les seqüeles de la transició

La psicosi viscuda durant el trencament de la família anterior, els mals records de l'hostilitat entre els pares abans del divorci amb la pèrdua del suport social i econòmic consegüent, i la incertesa del període de transició cap a la família reconstituïda solen tenir un impacte psicològic negatiu per als nens i les nenes, que apreciaran la pau i l'aixopluc de la nova família. Aquest punt també s'aplica a les persones adultes, com és el cas de l'Artur:

“Jo m’havia separat i tenia el meu fill, el David, però en poc temps ell va morir d’accident, i també van morir els meus pares. Em vaig quedar absolutament sol i amb molt de dol. Tenia una gran manca d’amor i, de cop, a més de la Montse, em van venir dos nens: va ser fantàstic!”.

Més bon rotllo i menys esquemes

La gran conclusió dels investigadors de les famílies reconstituïdes sembla que és que el tipus de família en què els fills i les filles viuen no influeix gaire en el seu desenvolupament psicològic. El que realment compta és “el bon rotllo”, que totes les persones membres de la família se sentin a gust i gaudeixin d’una bona qualitat de vida familiar. És més important el que passa dins les famílies que l’estructura que aquestes puguin tenir. L’Imma ho té molt clar:

“Jo estic molt orgullosa de la meua família. Crec que la família tradicional no sempre funciona, i que el que és realment important és que la parella s’estimi i vagi a l’uníson. Que no hi hagi contradiccions i que els fills o les filles vegin que hi ha una sola línia. Però, sobretot, el més important de tot és l’amor. L’amor no té fronteres ni coneix models i esquemes de comportaments.”

Hem adoptat

Cristina Sans

Xavier Estivill, Consol Baucells,
Blai Estivill Baucells i Montse
Estivill Baucells.

Foto: Joan Ratera (S. Carbonell, SL)

Hem adoptat

L'adopció ha existit des de temps immemorials encara que no sigui l'opció més freqüent per construir una família. Però tot i que la manera de constituir-se sigui diferent, una família amb filles i/o fills adoptius no és una família alternativa, és simplement una família, amb totes les implicacions que comporta. Pares, mares i fills i filles estableixen lligams que perduraran en el temps, dels quals naixeran les alegries i els problemes que constituïran la vida del nucli familiar, tant si aquest s'ha format a partir d'un part natural com si és resultat d'un procés d'adopció.

A vegades s'ha dit que adoptar és una qüestió de cara o creu, que hi ha relacions parentals que des del primer moment comporten un vincle indestructible d'amor i felicitat, mentre que d'altres mai arriben a vincular-se. Aquest és un mite fals: normalment, aquestes famílies, com les biològiques, travessen etapes de felicitat i altres de crisi. I si bé la inexistència de lligams de sang comporta uns trets comuns i diferencials, també cal tenir en compte que no sol implicar perjudicis o millores en la qualitat de família.

El camí de l'adopció

Adoptar un o més fills o filles no resulta senzill. El camí que s'ha de recórrer és llarg i complicat. Per això, des d'un primer moment, es considera l'adopció una decisió ben meditada i s'accepten les conseqüències que se'n puguin derivar amb total coneixement de causa. L'adopció no pot ser una decisió precipitada; per això les dificultats que implica, així com les satisfaccions que comporta, han estat curosament sospesades per aquells que es decideixen a adoptar. D'altra banda, cada país té regulats legalment els processos adoptius i els organismes que avaluen l'adequació dels futurs pares i mares.

A Catalunya, l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció (ICAA) s'encarrega d'emetre els certificats d'idoneïtat que avalen una persona o parella com a persones adoptants idonis.

Fins fa poc, l'adopció d'infants nascuts al nostre país ha suposat un camí més llarg i incert que l'adopció internacional. La raó principal d'aquestes dificultats afegides és que el nombre de famílies considerades idònies que desitgen un infant de zero a tres anys sense problemàtica específica és molt superior als nens i nenes que són susceptibles de ser adoptats. És per aquest motiu que el Govern de la Generalitat va aprovar el 30 de juny el projecte de llei de drets i oportunitats de la infància i l'adolescència, que es fixa com una de les prioritats agilitar l'adopció nacional.

Amb la creació de l'ICAA, s'ha facilitat l'adopció internacional que, en l'última dècada, ha contribuït a la constitució de milers de famílies, amb la col·laboració de les ECAI (Entitats Col·laboradores d'Adopció Internacional).

Així, la Consol explica:

“Vam adoptar el Blai amb 12 mesos i la Marta quan en tenia 8. Ara tenen 15 i 12 anys, respectivament. En aquella època tot era molt diferent. Vam haver de fer nosaltres mateixos tots els tràmits, consultant els consolats de diferents països. Primer vam pensar en l'Índia. Després, en un viatge a la Xina, vam provar d'informar-nos-en allà mateix, però en aquell moment resultava impossible. Finalment, vam iniciar els tràmits a Costa Rica, Xile i Colòmbia. A Costa Rica semblava que ens volien escurar la butxaca i de Xile encara n'esperem resposta. Per sort, a través d'una advocada colombiana, tant nosaltres com d'altres famílies europees vam poder realitzar totes les gestions pertinents.”

Tot i que l'ICAA i les ECAI han facilitat els tràmits, el temps d'espera per aconseguir reunir les persones adoptants amb els seus fills i/o filles s'allarga durant molts mesos, normalment anys, període de desesperació que transcorre excessivament lent per als futurs pares i mares. En l'adopció internacional hi intervenen dues legislacions i s'han d'acomplir, en tot cas, les exigències del Conveni de l'Haia, que dicta que l'adopció ha de ser en benefici del o de la menor, que aquest ha d'ésser declarat “adoptable” i que cap persona que no sigui el mateix infant no es pot beneficiar indegudament d'aquesta adopció.

L'Andreu comenta que, durant els tres anys que va durar el procés d'adopció de la seva filla Jana, van sorgir molts dubtes. La seva dona, la Thaïs, de seguida puntualitza que no més dels que van tenir durant l'embaràs de l'Adrià, el seu fill gran.

“Senzillament són dubtes diferents. Et plantejges, per exemple, si has escollit correctament el país. Evidentment és una pregunta que no et fas quan estàs embarassada, però aleshores en sorgeixen d'altres.”

De tota manera, l'Andreu i la Thaïs van viure l'espera amb paciència:

“Nosaltres ja teníem un fill, ja érem pares. Aquells que esperen el primer fill normalment estan més impacients, s’espanten més amb cada retard o quan sorgeix algun contratemps.”

Generalment, és la tardança en l’arribada del fill el que més pot marcar la diferència respecte a quan esperes un fill biològic, ja que en aquest cas saps amb molta més exactitud quan arribarà la fi del procés. Sovint, és la situació política del país d’origen dels infants la que determinarà l’agilitat dels tràmits burocràtics i les gestions prèvies a l’adopció. Canvis legislatius i en els organismes competents poden retardar o paralitzar gestions que es donaven pràcticament per acabades.

De fet, moltes famílies intenten fixar-se específicament en els requisits del moment de cada país per concedir infants en adopció. Totes les normatives inclouen la necessitat de disposar del certificat d’idoneïtat expedit pel país d’origen dels futurs pares i mares, però, a més a més, cada estat inclou altres requisits que poden variar des dels curiosos fins als més exigents.

En els darrers anys, països com Haití o el Congo han aturat molts processos d’adopció i han deixat en la incertesa moltes famílies que esperen impacients nens o nenes que, en molts casos, ja els han estat assignats.

Adoptar a Catalunya

La tessitura política de determinats països ha estat una de les causes de la disminució del nombre d’infants adoptats. Una altra raó és l’enduriment de les condicions exigides per països com ara la Xina o Rússia, els dos grans països de procedència dels infants susceptibles de ser adoptats.. També caldria afegir-hi un altre element: la dinàmica d’estabilització i normalització dels valors que s’està donant en diversos països després d’un període d’augment continuat del fenomen. No tan sols hi ha hagut un descens de les adopcions, sinó també de les sol·licituds.

Sol·licituds d’adopció internacional						
2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
2.111	2.939	3.168	2.588	2.493	1.859	1.430

El perfil de les famílies adoptants és molt ampli. Segons dades del 2007 de l’ICAA, entre les famílies que van dur a terme una adopció d’infants de Catalunya un 94,40% van ser heteroparentals, un 1,40% homoparentals i un 4,20% monoparentals. Pel que fa a l’adopció internacional, un 86,14% correspon a parelles heterosexuales, un 13,64% a dones soles i un 0,22% a homes. Respecte de les famílies homoparentals, des que l’any 2005 es va modificar el Codi de Família perquè els homosexuals poguessin adoptar, l’ICAA ha rebut fins a l’actualitat 155 sol·licituds. Finalment, s’han formalitzat 26 adop-

cions d'infants de Catalunya, l'única opció viable atès que, de moment, no hi ha cap país en adopció internacional que ho permeti.

D'altra banda, el 24,29% de les famílies que van sol·licitar una adopció durant el 2007 tenen altres fills biològics i un 16,60% ja tenien altres fills adoptats. També cal remarcar que un 52% d'aquestes famílies van prendre la decisió a causa de problemes d'infertilitat. Les noves vies obertes gràcies a l'adopció internacional han animat famílies a adoptar que abans no es veien amb cor d'iniciar un procés que sovint s'acabava en una via morta.

Infants adoptats per famílies catalanes

Infants adoptats a Catalunya						
2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
98	79	130	121	128	143	156

Adopcions internacionals					
Any 2006		Any 2007		Any 2008	
Rússia	363	Rússia	246	Rússia	332
Xina	281	Xina	242	Etiòpia	156
Etiòpia	120	Etiòpia	141	Xina	126
Nepal	61	Ucraïna	45	Kazakhstan	42
Haití	29	Colòmbia	41	Mali	30
Ucraïna	27	Kazakhstan	34	Colòmbia	27
Colòmbia	24	Haití	29	Nepal	25
Kazakhstan	24	Nepal	24	Haití	12
R. del Congo	15	Marroc	17	Bolívia	11
Brasil	12	R. del Congo	17	Índia	11
Bolívia	10	Índia	9	Ucraïna	11
R. Congo	8	Brasil	7	Bulgària	6
Marroc	9	Bolívia	6	Guatemala	6
Índia	8	Mèxic	4	Perú	6
Filipines	7	Guatemala	4	Brasil	5
Guatemala	5	Bulgària	3	Marroc	4
Madagascar	5	Perú	3	Mèxic	3
Perú	6	Costa Rica	2	R. del Congo	3
El Salvador	5	Filipines	2	El Salvador	2
Mèxic	3	El Salvador	1	Senegal	2
Senegal	3	Moldàvia	1	Sri Lanka	2
Guinea Bissau	2	Sri Lanka	1	Filipines	1
Gàmbia	1	Xile	1	Gàmbia	1
Panamà	1			Hondures	1
R. Dominicana	1			Nigèria	1
25 països	1.030	23 països	880	25 països	826

D'altra banda, des de l'any 2006, la Generalitat, a través del Departament d'Acció Social i Ciutadania, atorga a les famílies que adopten un infant procedent d'un altre país un ajut, amb independència del nombre d'infants adoptats i sempre que el nivell d'ingressos familiars

no superi el límit establert. Aquesta ajuda se suma a la quantitat estatal atorgada a l'arribada d'un nou infant a la família, sigui per naixement o per adopció.

Una nova llar, una nova vida

La tasca de l'ICAA no s'acaba, però, en el moment que es formalitza una adopció. L'any 2005 es va posar en marxa un servei postadoptiu per resoldre dificultats específiques que puguin tenir algunes famílies. Per ara, l'experiència està resultant un èxit, i s'han atès diverses sol·licituds d'ajut en els camps de l'adaptació i la vinculació de l'infant amb els seus nous pares, dificultats d'aprenentatge i suport en la revelació dels orígens, entre d'altres.

L'arribada d'un infant a qualsevol llar suposa un canvi en la vida de totes les famílies, però en els casos d'adopció aquest canvi és encara més gran per a l'infant, ja que li dona un futur completament diferent al que hauria pogut tenir.

Els serveis públics i privats d'atenció postadoptiva proven de reforçar els processos de vinculació de pares, mares, filles i fills quan aquests no flueixen com caldria. Actualment, aquests serveis s'estan preparant per rebre una quantitat possiblement nombrosa de sol·licituds de suport quan la primera generació de nenes i nens adoptats a l'estranger arribi a la problemàtica etapa de l'adolescència. Aquest moment és temut per la majoria de pares i mares, però encara més per les famílies adoptives. L'adolescència és l'etapa en què possiblement comencaran a fer-se més preguntes sobre la pròpia identitat i el moment en què poden ressorgir sentiments de dolor pel fet de saber-se abandonats o rebutjats pels seus pares biològics. Molts pares i mares també temen que les diferències racials suposin per als seus fills i filles un problema d'integració.

En Blai ja té 15 anys. Els seu pare i la seva mare, però, asseguren que és feliç, que té un caràcter admirable, que mai ha considerat que el fet de ser "moreno" o adoptat pugui ser un problema. És conscient que ells dos consideren una gran sort tenir-los –a ell i a la seva germana Marta, també adoptada– al costat. I tant ell com ella també ho veuen i ho viuen així. Són una família i en cap moment s'han sentit diferents respecte a famílies en què els fills o les filles de les quals hagin estat al ventre de la mare.

L'adopció ha de néixer de la voluntat de ser pare o mare de persones que tenen o no la capacitat biològica per ser-ho. És d'aquí d'on sorgeix potser l'única problemàtica intrínseca a l'adopció: l'infant arriba a una família amb un passat del qual no pot desvincular-se d'un dia per l'altre.

Un nadó té la sort d'anar formant tots els seus records a partir de l'experiència viscuda al costat de la seva nova família. Però els nens i les nenes que són adoptats en edat de tenir-ne consciència poden patir un xoc emocional en produir-se un canvi de cultura, de país, de llengua, d'entorn... que, tot i que pugui ser a fi de bé, no deixa de ser un trasbals per a algú a qui li ve imposat.

La Francesca explica que l'adaptació del seu fill Joucendy va ser senzilla. Va arribar a Catalunya provinent d'Haití fa dos anys, quan ell en tenia gairebé 4. En fer memòria explica que al principi sortir al carrer li feia força por i que els sorolls desconeguts eren el que més el trasbalsava: Un dia vaig voler eixugar-li les mans en un assecador d'aire del bany d'un restaurant i va fugir corrents en sentir aquell escàndol.

Són anècdotes divertides, com la fascinació del nen en veure girar el bombo de la rentadora o com es divertia en pujar a l'autobús, però res que realment suposés un problema o que anés més enllà de la curiositat de trobar-se en un món nou i desconegut. En un parell de mesos semblava integrat i en poc temps va començar a dominar la nostra llengua i a trobar normal tot allò que en un principi el sorprenia: “Els nens petits són esponges que s'adapten a tot amb molta facilitat.”

El procés d'adaptació

La vinculació dels nens i les nenes amb la seva nova família sorgeix amb més naturalitat i fluïdesa com més petits són els infants en el moment de l'adopció. Com més etapes de creixement comparteixin pares, mares, filles i fills adoptius, més semblant serà el seu esdevenir al d'una família.

La Jana va ser adoptada amb 13 mesos, el Blai als 12 i la Marta als 8. Cap d'ells guarda records d'una vida anterior. Els casos de nenes i nens adoptats en edats més avançades, que els permeten tenir consciència d'haver estat separats de tot el que coneixien i transportats a una vida diferent, comporten un procés d'adaptació molt més difícil.

La mare del Blai i la Marta està convençuda que “el que vam fer no té cap mèrit, no ens ha comportat més dificultats que les de tipus burocràtic. Nosaltres sempre hem estat els seus pares; ells sempre els nostres fills. No ens passa pel cap una altra opció, cap altra realitat. Ha de ser molt més complicat per als qui adopten nens grans, per fer-ho s'ha de tenir més valor.”

Aquesta va ser l'experiència viscuda per l'Emma. Quan va viatjar fins a Etiòpia per anar a buscar el Solomon ell ja tenia 6 anys. “Això vam calcular”, diu ella. “Cal tenir en compte que no tenia cap partida de naixement que ho determinés, ni cap document previ a la seva arribada a l'orfenat.” El que més li va costar al Solomon va ser adaptar-se a viure en una casa i seguir uns horaris i una rutina. No entenia el motiu d'aquestes noves regles i sovint s'escapava, tot i que havia après a orientar-se molt bé i mai es perdia, sempre tornava a casa pel seu propi peu.

“Ell estava acostumat a llevar-se quan el sol el despertava i a dedicar el dia a buscar alguna cosa per menjar. Al seu país no tenia cap més obligació que la seva pròpia subsistència. Els seus hàbits, evidentment, no tenien res a veure amb els que ha hagut d'adquirir per viure en una ciutat com Barcelona. Aquí tot va molt de pressa i el ritme

de vida, que ja resulta estressant per als que hi estem avesats, ho ha resultat molt més per a ell. És lent en tot perquè ve d'un lloc on tot es fa a poc a poc.”

Les famílies adoptives de nadons poden pensar de vegades que els seus fills i/o filles estan oferint algun tipus de resposta de caràcter genètic, o que estan responent d'alguna manera al fet d'haver estat adoptats. Però sovint l'infant tindria exactament el mateix comportament en cas d'estar amb els seus pares biològics. Quan davant la prohibició de fer alguna cosa el nen o la nena respon fent una rebequeria, aquesta idea sorgeix amb facilitat. Però cal entendre que realment durant els seus dos primers anys, les expressions d'ira o d'agressivitat davant la decepció o la frustració són freqüents en moltes criatures, siguin o no adoptades.

Les dificultats en l'aprenentatge són un altre factor que de vegades s'atribueix a l'origen o a la mala adaptació. Però no s'ha demostrat que realment siguin superiors en els nens i les nenes que han estat adoptats.

En canvi, en els casos d'adopcions en edats avançades sí que hi ha una major problemàtica a l'hora de seguir el ritme escolar, tot i que sovint és a causa de la manca d'una correcta escolarització anterior més que a dificultats derivades de l'adopció en si.

La mare d'en Solomon també comenta que el seu procés d'aprenentatge està resultant complicat.

88

“Ell va arribar aquí i ràpidament va aprendre a parlar la nostra llengua, però mai no havia llegit ni escrit. Li està costant molt i de fet no li agrada gens fer-ho. A més, tot i que va a una escola on hi ha alumnes de tot el món, ell és dels pocs negres. Es veu diferent i nota que no avança al mateix ritme que els altres. Per això la seva autoestima ha caigut en picat. Hi ha nens que en aquesta situació transformen el sentiment en violència, però no ha estat el seu cas: ell s'ha decantat pel victimisme i l'autocompassió.”

Per al Joucendy, tot va ser més senzill: dos anys menys poden marcar la diferència en molts casos. Ell va arribar amb 4 anys i va entrar a l'escola a finals de curs. “Penso que això li va anar molt bé”, assegura la seva mare, la Francesca. “El procés d'adaptació a l'escola va ser progressiu. Primer s'hi va estar una temporada a finals d'un curs i després de l'estiu ja s'hi va incorporar definitivament. A més, s'hi ha adaptat molt bé i els seus millors amics són els que van a classe amb ell; els prefereix, per exemple, als nens del seu país amb qui coincideix quan fem trobades d'adoptants a Haití.”

Recordar els orígens

Les famílies que han format part d'un procés d'adopció internacional sovint decideixen establir un vincle amb d'altres que han adoptat al mateix país d'origen dels infants. Especialment

Francesca Mitjavila i
Joucendy Mitjavila.

Foto: Pilar Aymerich

aquells que han viscut junts tots els tràmits i que han viatjat junts, pensen que és una bona idea que els nens i les nenes segueixin en contacte. Creuen que això els pot ajudar a no sentir que la seva és una circumstància única, especial o estranya, i que els serà beneficiós de cara al futur. Aquestes trobades sí que suposen una característica única d'aquest model familiar, tot i que no totes les famílies que han fet una adopció internacional hi participen.

Sovint l'assistència a trobades es va espaiant amb el temps i el que al principi sembla que serà per a tota la vida, va quedant relegat per la normalitat i el dia a dia. Tot i això, gairebé tots hi han assistit alguna vegada. Fins i tot la família de la Consol, el Xavier, el Blai i la Marta. Ells ho han tingut complicat, ja que quan els pares van anar a Colòmbia a buscar als seus fills no van coincidir amb cap altra família catalana. Tot i això, en una ocasió també van assistir a una trobada.

Resulta clar que si hi ha un tret que pot diferenciar aquestes famílies de la resta és la curiositat que els orígens poden despertar en els fills i/o filles. Tard o d'hora els nens i les nenes mostraran interès per saber qui formava la seva família biològica i per què els van abandonar. Per conèixer el seu país d'origen, o fins i tot per intentar trobar-se amb algun familiar.

Un pas endavant que s'ha donat en l'últim decenni, sobretot i de manera pràcticament inevitable en les adopcions internacionals, ha estat no amagar als infants en cap moment la seva condició d'adoptats.

Tot i que possiblement encara hi ha famílies que mantenen el fet en secret, sense informar-ne ni tan sols els infants, llevat que ells mateixos ho descobreixin, ara per ara el més freqüent és acceptar i compartir des d'un primer moment una realitat que ha de suposar un orgull i no una vergonya. "Sempre hem volgut deixar molt clar als nostres fills la sort que tenim de tenir-los amb nosaltres", diu la Consol. Potser per aquest motiu mai no s'han sentit de cap altre lloc que no sigui de la nostra família, ni han mostrat interès per anar a Colòmbia, que no els atrau més que qualsevol altre país. El seu país és aquest on vivim tots quatre plegats".

El cas del Solomon és completament diferent. Ell recorda la seva vida d'abans i el seu país. Té molt clar que és etiop i per res del món voldria perdre la seva identitat africana: se'n sent molt orgullós. La seva mare explica com de vegades pot passar-se hores i hores parlant de la seva història. Com, en sentir determinades olors o tastar plats que li porten records, comença a explicar com era la vida que duia abans. Altres nens o nenes en la seva mateixa situació intenten oblidar el seu passat, fins i tot negar-lo, però en Solomon gaudeix fent tot el possible per mantenir el record viu en la seva ment.

La procedència dels fills i/o filles, quan aquesta resulta evident per motius físics, com sol ser en la majoria de casos d'adopció internacional, és un altre fet que marca, sens dubte, un punt de diferència respecte d'altres famílies en què el racisme no és motiu de preocupació directa i personal.

L'Andreu i la Thaïs asseguren que és un tema que tenen present. Saben que molta gent no dóna importància al fet que la seva filla sigui xinesa, però que alhora, tot i que no ho diguin en veu alta, no acceptarien que el seu propi fill s'hi volgués casar. La Consol mai no havia

donat importància al tema, però fa poc ha començat a ser conscient que moltes persones rebutgen els immigrants i, si confonen el seu fill amb un d'ells, el rebutgen també.

“Va ser en pujar a un autobús. El meu marit va marcar el bitllet per a tots, però el conductor només va veure que el Blai passava sense picar i va creure que es colava, no es va ni plantejar la possibilitat que anés amb nosaltres. Em va resultar estrany i violent, perquè mai m'havia adonat fins a aquell moment que són situacions amb què ell es pot trobar. Per mi és tan evident que és el meu fill que em costa veure el que veu la resta de gent. Tot i que és clar que el seu físic indica clarament la seva procedència, jo ni me n'adono.”

El Joucendy, des de la seva perspectiva infantil, no entenia per què l'identificaven amb el color negre. “Si jo sóc marró”, assegurava. Abans d'anar a l'escola mai no havia entès per què se l'assimilava més amb els nens negres que amb els blancs. Però ara, ell mateix ja ha començat a entendre-ho.

Parlar de diversitat ètnica i racial resulta complicat, però fonamental si es busca una correcta adaptació d'aquests infants a l'entorn on viuen. La família busca sentir-se còmoda amb el tema: és l'única manera de no transmetre inseguretats als seus propis fills i/o filles.

La societat on vivim és realment sensible al color de la pell. Negar-ho pot ser tan perjudicial com donar a aquest fet una importància desmesurada. És per això que les famílies afectades simplement proven de viure amb l'orgull de ser diferents i aprenen a convida amb els inconvenients que suposen alguns estereotips i comentaris intrusius. Alhora, molts pares i mares troben, en l'herència cultural dels seus fills o filles, grans satisfaccions i experiències positives que descobreixen quan els inculquen o comparteixen l'interès pel país d'origen, quan els ensenyen tot allò que es pot aprendre de la fusió de cultures a través de les seves pròpies vivències. Es tracta d'acceptar la realitat, de convertir la seva diferència en un tret característic més de la seva família, però en cap cas de negar-la, avergonyir-se'n o passar-la per alt.

Saber-se família

Les famílies amb fills i/o filles adoptives han de fer especials esforços d'equilibri per combinar els sentiments d'amor i protecció cap als infants amb la necessitat de dotar-los de les eines requerides perquè arribin a ser autònoms i independents en el futur.

Tot i que totes les famílies tenen aquesta mateixa lluita, en aquest cas, a més, es voler protegir uns infants que ja abans han estat privats, per un motiu o per un altre, d'una vida al costat de la seva família.

No se'ls pot amagar la realitat amb la qual toparan quan arribin a l'adolescència i hagin d'enfrontar-se als problemes d'identitat que suposa saber-se fora de lloc. Fins i tot nens com

en Solomon o en Joucendy, que han estat adoptats en una edat que ja els permet ésser conscients de viure amb una família que no és la família on van néixer, poden accentuar els seus dubtes sobre quin és el seu vertader lloc quan deixin enrere la seva infància.

Com a adolescents hauran de definir els seus valors i creences i els seus objectius a la vida. Si això ja comporta grans dificultats a qualsevol ésser humà, ells, a més, es faran preguntes sobre el seu passat. En un moment que la tensió es palpa en qualsevol família, en els casos de les adoptives aquesta augmenta més encara. La família sovint intenta seguir protegint i exercint cert control sobre els seus fills i/o filles. Els fills i les filles intenten esbrinar si les persones progenitores tenen o no la potestat de fer-ho. Les filles i fills adoptius, a més, han d'acceptar que aquesta mare i/o pare nobiològic és qui els controla. I, sovint, les mares i els pares adoptius veuen ferit el seu amor propi davant tots aquests dubtes.

Els i les joves adoptats, com succeeix amb els de famílies reconstituïdes, es pregunten com hauria estat la seva vida si s'haguessin quedat al costat de la seva família biològica. A més d'escollir entre totes les possibilitats que la vida els està oferint, pensen en totes aquelles que els hauria pogut oferir. En aquests moments, la família adoptiva ha d'estar unida i ser tolerant. Que el pare o la mare no se senti qüestionada i accepti els comprensibles dubtes que tenen els seus fills i/o filles és la clau per enfortir els vincles familiars enlloc de debilitar-los en aquest moment tan delicat.

Les famílies adoptives també poden tenir dubtes sobre com comportar-se correctament amb els seus fills i/o filles. Sovint els plantejaran preguntes que tindran difícil resposta i encara resultarà més complicat escollir el moment per respondre-les o decidir si cal oferir-los o no tota la informació de què es disposa. Altra vegada es pot extrapolar la situació a dubtes habituals que sorgeixen també en famílies biològiques, però, com sempre, en els casos d'adopció s'hi han d'afegir algunes qüestions més: totes les que fan referència als coneixements que s'han d'oferir als infants sobre la seva família biològica o les condicions de la seva adopció.

Saber-se una família és, al cap i a la fi, el que més ajuda famílies adoptants i filles i fills adoptius a viure com a tal. Els vincles que aquest sol fet estableix: la responsabilitat dels pares i mares envers els fills i filles, la dependència a diversos nivells dels fills cap a les persones progenitores, els moments compartits, les experiències viscudes... és el que acaba construint la història de cadascú, independentment de com hagi començat.

Dades estadístiques

Memòria del Departament d'Acció Social i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya. Any 2006
Estudi sobre l'adopció nacional i internacional a Catalunya.
Sol·licituds valorades pel Comitè Tècnic d'Avaluació de l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció,
juliol de 2006 - juliol de 2007

Bibliografia

CRUELLES, Dolores. *Històries d'una adopció*. Barcelona. Editorial Maikalili, 2006.

MUÑIZ AGUILAR, Marga. *Cuando l@s niñ@s no vienen de París*. Valls: Ediciones Noufront, 2007.

SAN ROMÁN, Beatriz. *La aventura de convertirse en familia*. Madrid: Blur Ediciones, 2006.

Webs:

Sobre adopció i postadopció:

<http://www.criafamilia.org/>

www.postadopcion.org

Sobre dades estadístiques d'adopció a Catalunya:

www.gencat.cat